

Výhody a nevýhody úzkých vztahů mateřské školy a rodiny

Kateřina Rafajová

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kateřina Rafajová**
Osobní číslo: **H12411**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství pro mateřské školy**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Výhody a nevýhody úzkých vztahů mateřské školy a rodiny**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury z problematiky spolupráce mateřské školy a rodiny.

Vymezení základní terminologie týkající se vztahu mateřské školy a rodiny se zaměřením na jeho výhody a nevýhody.

Příprava metodiky empirické části a následné zpracování projektu výzkumu.

Realizace kvalitativně orientovaného výzkumu prostřednictvím polostrukturovaného interview.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi mateřské školy.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- BEČVÁŘOVÁ, Zuzana. Kvalita, strategie a efektivita v řízení mateřské školy. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-807-3672-218.**
ČAPEK, Robert. Učitel a rodič: spolupráce, třídní schůzka, komunikace. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4640-1.
ČÁP, J., MAREŠ, J. Psychologie pro učitele. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.
GAVORA, Peter. Učitel a žáci v komunikaci. Brno: Paido, 2005, 165 s. ISBN 80-7315-104-9
KOŤÁTKOVÁ, Soňa. Dítě a mateřská škola. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 193 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4715-681.
LAŽOVÁ, Ladislava. Mateřská škola komunikuje s rodiči: výměna informací, řešení problémů. Praha: Portál 2013. ISBN 978-80-262-0378-0.
MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. Vyd. 3. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-19-9.
RABUŠICOVÁ, Milada. Škola a (versus) rodina. Vyd. 1. V Brně: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3598-6.

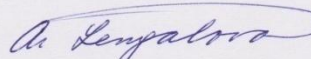
Vedoucí bakalářské práce: **doc. PaedDr. Jana Majerčíková, PhD.**

Ústav školní pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **22. ledna 2015**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2015**

Ve Zlíně dne 22. ledna 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

doc. PaedDr. Adriana Wiegerová, PhD.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

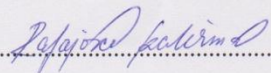
Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně ..18.2.2015.

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tématem této bakalářské práce jsou výhody a nevýhody úzkých vztahů mateřské školy a rodiny. Práce má teoreticko-empirický charakter.

V teoretické části jsou rozpracována témata zabývající se vývojem vztahů mateřské školy a rodiny na personální úrovni. Tato témata byla zaměřena na učitelku mateřské školy, která je nezbytným činitelem výchovně-vzdělávacího procesu, a její názory jsou pro tuto práci stěžejní. Poté jsme se zaměřili na rodiče, kteří jsou hlavními aktéry při utváření úzkého vztahu. Ve výzkumné části prostřednictvím polostrukturovaného interviu učitelky sdělovaly své názory, které se týkaly vzájemným vztahů. Následně zjištěná data byla sumarizována, vyhodnocena a také interpretována. Ze sdělení učitelek jasně vyplývá důležitost budování úzkých vztahů v předškolním vzdělávání.

Klíčová slova:

Učitelka mateřské školy, rodič, úzký vztah mezi učitelkou a rodičem, komunikace

ABSTRACT

The topic of this thesis are the advantages and disadvantages of close relationships between kindergartens and families. The character of this work is theoretical and also empirical. In the theoretical part are elaborated topics, which were addressed to the development of kindergarten-family relationship, even on the personal level. The subject here was the teacher, who is an essential factor in the educational process, and whose opinions are fundamental for this work. The further object were the parents, which are the main initiators of a close relationship. The research part consists of half-structured interviews focused on teachers' opinions on presented issues. The collected data were summarized, elaborated and interpreted. The necessity of close relationships establishment in the preschool education follows from the data collected.

Keywords:

Nursery school teacher, parent, relationships between teacher and parent, communication

Poděkování:

Tento prostor bych ráda věnovala k poděkování své vedoucí bakalářské práce doc. PaedDr. Janě Majerčíkové, PhD. Především za její cenné rady a odborné vedení, které mi poskytovala v průběhu psaní této práce. Velké poděkování patří i učitelkám mateřských škol, které si našly čas a byly ochotné se mnou provést rozhovory pro účely výzkumu. Především ale děkuji svým rodičům, kteří mi po celou dobu studia a při tvorbě bakalářské práce vycházeli vstříc a podporovali mě, co nejvíce to bylo možné.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a elektronická verze nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ve Zlíně dne 30. 4. 2015

Kateřina Rafajová

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 VZTAH MATEŘSKÉ ŠKOLY A RODINY	11
1.1 VÝVOJ VZTAHŮ MEZI MATEŘSKOU ŠKOLOU A RODINOU	12
1.2 ARGUMENTY PRO ROZVOJ VZTAHŮ ŠKOLY A RODINY	14
1.3 BUDOVÁNÍ VZTAHU ŠKOLY A RODINY	14
1.4 VÝHODY A NEVÝHODY ÚZKÝCH VZTAHŮ	16
2 VZTAH MEZI UČITELKOU A RODIČI	19
2.1 UČITELKA A JEJÍ POSTAVENÍ VE VZTAHU ŠKOLY A RODINY	19
2.1.1 Učitelka v komunikaci s rodičem.....	20
2.2 RODIČ VE VZTAHU K MATEŘSKÉ ŠKOLE	23
2.2.1 Typy rodičů	24
2.3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ÚZKÉ VZTAHY	25
II PRAKTICKÁ ČÁST	27
3 CHARAKTERISIKA VÝZKUMU	28
3.1 VÝZKUMNÉ CÍLE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	28
3.2 VÝZKUMNÝ SOUBOR A JEHO VÝBĚR	28
3.2.1 Charakteristika výzkumného souboru	29
3.3 VÝZKUMNÁ METODA	30
4 ANALÝZA A INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT	31
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU	47
ZÁVĚR	50
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	52
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	55
SEZNAM OBRÁZKŮ	56
SEZNAM TABULEK	57
SEZNAM PŘÍLOH	58

ÚVOD

Rodina a mateřská škola hrají v životě předškolního dítěte nejdůležitější roli. Vzájemná komunikace a spolupráce je pro výchovu a vzdělávání dítěte významná a měla by být neodmyslitelnou součástí vzdělávacích procesů mateřských škol. V dnešní době mateřská škol pořádá spoustu akcí pro rodiče i děti, kde se mohou všichni aktivně podílet. Právě na těchto akcích se nejlépe vytváří úzký vztah mezi učitelkou a rodiči. Je to perfektní příležitost pro vybudování si vztahu, jelikož zde panuje zpravidla příjemná a uvolněná atmosféra, kde se učitelka ani rodič nemusejí ostýchat a mohou spolu navzájem komunikovat.

Cílem bakalářské práce bylo především popsat vztahy mateřské školy a rodiny. Dále také prozkoumat, co učitelky vnímají jako výhodu či nevýhodu úzkého vztahu s rodiči.

V teoretické části bakalářské práce se snažíme popsat teoretická východiska vztahu mateřské školy a rodiny. Zaměřili jsme se na vývoj vztahů v minulosti a také na současné modely vztahů podle Brite Ravnové. Dále jsme se snažili vystihnout průběh budování samotného vztahu, kdy učitelka může narazit na „problémové“ rodiče, se kterými je velmi obtížné komunikovat.

Druhá kapitola se zaměřuje na vztahy mateřské školy a rodiny na personální úrovni. Jde tedy o samotnou učitelku, která je nezbytným činitelem celého procesu a samozřejmě rodiče. Učitelka je důležitý spojovací článek mezi školou a rodičem, proto považujeme za důležité toto téma více odkrýt. Ve své praxi se může setkat s různými typy rodičů, a proto je nezbytné, aby znala jejich charakteristiku. V druhé části této kapitoly jsou podle Šedové popsány typy rodičů.

V praktické části představím výsledky mého výzkumu, který jsem provedla metodou polostrukturovaného interview. Můj výzkumný vzorek tvořily začínající učitelky i učitelky s praxí proto, abych získala pohled z obou stran na danou problematiku. Učitelky popisovaly své vztahy s rodiči, jakými způsoby si je vytváří a v čem vidí výhody či nevýhody. V některých případech jsme se dostali až k samotným problémům a úskalím, které se při budování úzkých vztahů mohou vyskytnout.

Věřím, že tato práce pomůže objasnit problematiku, podá o ní dostatečné informace a bude využitelná i pro praxi učitelek mateřských škol. Ve své bakalářské práci budu používat pojem učitelka, jelikož učitelů mužů je v mateřských školách v České republice velmi málo.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VZTAH MATEŘSKÉ ŠKOLY A RODINY

V mé bakalářské práci je cílem prozkoumat úzké vztahy mezi mateřskou školou a rodinou, proto je důležité objasnit, co chápeme pod pojmem úzký vztah. Nejdříve nahlédneme na to, jak se tyto vztahy vyvíjely v minulosti a jak se budují v dnešní době. Je důležité zmínit, že do vztahu školy a rodiny vstupují další neméně důležité faktory, které určují kvalitu a charakter vztahu, jako zkušenosti, očekávání a představy obou aktérů. Dále mnoho dalších souvislostí, např. vzdělání rodičů, socioekonomický status rodiny, osobnost učitele, délka jeho praxe atd. Vztah rodiny a školy musí být tedy vnímán v celé své šíři, což posuzování a hodnocení tohoto vztahu komplikuje. Pro relevantní vymezení a objasnění vztahu rodiny a školy nutné tento vztah strukturovat. Majerčíková (2012, s. 28) uvádí tři úrovně vztahu školy a rodiny. Mluvíme o **vztahu na úrovni sociálních institucí, vztah na úrovni sociálních organizací a vztah na úrovni personální**. Vztah na úrovni institucí předpokládá předvídatelné způsoby jednání a často ritualizované. Těžiště vztahu na úrovni organizací spočívá na managementu školy jako organizace, která pro realizaci vztahu vytváří podmínky a konkrétní naplní vystihuje svůj záměr. Vztah na úrovni personální znamená určitou konkrétní formu vzájemného styku rodičů, učitelů a žáků.

Pokud má být výchovně-vzdělávací proces v mateřské škole úspěšný, měly by mezi učitelkami a rodiči panovat dobré vztahy a přátelská atmosféra. Rodič je přeci ten, který zná své dítě nejlépe a měl by s učitelkou mateřské školy spolupracovat a předávat si důležité informace. Jen takto bude rozvoj dítěte co nejefektivnější. Problematikou vztahů mateřské školy a rodiny se zabývá několik autorů. My se nyní pokusíme objasnit základní terminologii a přiblížit problematiku vztahu školy a rodiny

Zaměříme se na pojmy, které se v mé práci vyskytují. **Vztah rodiny a mateřské školy** v našich podmínkách vidíme takto. „*Vztah rodiny a mateřské školy je významný sociální vztah ovlivňující úspěšnost výchovně-vzdělávacího procesu, učení žáků a jejich osobnostní rozvoj. Předpokladem pro dobré partnerství je vzájemná otevřenost, informovanost a ochota komunikovat*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 303). Dále bychom se mohli ptát na otázku, co je to úzký vztah mezi mateřskou školou a rodinou. Odpověď se budeme snažit získat v empirické části bakalářské práce prostřednictvím odpovědí učitelek mateřských škol.

Dále se můžeme setkat i s jinými pojmy jako například **spolupráce či kooperace**. Někteří odborníci používají tyto slova jako synonyma, jelikož vazba školy a rodiny se většinou realizuje přes spolupráci obou stran. Jandourek (2001, s. 109) charakterizuje spolu-

práci následovně. „*Spolupráce neboli kooperace patří k základním formám sociální interakce, tzn. „jednání, jehož důsledkem je vzájemné ovlivnění jedinců nebo skupin“ a jehož nedílnou součástí je komunikace a předávání informací.*“

Jak už bylo zmíněno, základem jakéhokoli vztahu je **komunikace**, která slouží jako prostředek k výměně informací obou stran. „*V užším pojetí se sociální komunikace chápe jen jako sdělování, tj. výměna informací. V širším pojetí, k němuž se přikláníme i my, si lidé v průběhu společné činnosti vzájemně vyměňují i představy, ideje, nálady, pocity, postoje apod. To všechno lze chápat jako informaci*“ (Mareš a Křivohlavý, 1995, s. 15).

V souvislosti s komunikací se používá i pojem **interakce**, což je vzájemné působení nebo ovlivňování. Důraz je ve slově vzájemné, tzn., nejde o jednostranné působení. Každý mezilidský vztah je interakcí, jelikož každý z nich nechává v tom druhém určitou informaci. Interakce a komunikace jsou pojmy příbuzné, nikoli však totožné. Komunikace je tedy nástrojem realizace interakce (Gavora, 2005, s. 9).

V zahraničí je problematika vztahu školy a rodiny interpretována přes pojem rodičovské zapojení, angažování či participace. Pojem **participace** pochází z latinského *partem cape-rea* podle Slovníku cizích slov (1987, s. 511) *znamená účast, podíl*. V našem kontextu tedy chápeme participaci jako podílení se či účastnění rodičů na fungování mateřské školy.

Při hlubším zkoumání této problematiky se můžeme setkat s pojmem **partnerství**, které vyjadřuje kvalitu vztahu školy a rodin. Aby mohl partnerský vztah vzniknout, je nutné zaměření na pozitivní projevy a stimuly podporující důvěru, neboť „*bez důvěry není možné vytvořit vztah*“ (Labáth, 2004, s. 131).

1.1 Vývoj vztahů mezi mateřskou školou a rodinou

Podle Rabušicové (2009) byly v minulosti vztahy mezi rodinou a školou omezovány spíše na jednosměrný přenos informací. K větší spolupráci docházelo pouze tehdy, když bylo potřeba řešit nějaké problémy týkající se docházky, chování či výsledků dítěte. Až v **sedmdesátých a osmdesátých letech** dvacátého století byl zaznamenán pokrok, kdy byli rodiče vyzýváni, aby se více zapojovali do výchovně-vzdělávacího procesu. V **devadesátých letech** nastaly v různých zemích legislativní změny a rodiče mohli už také svým způsobem rozhodovat o dění ve škole. V tomto období se tedy více posilovaly vztahy a spolupráce rodičů a školy. V praxi se můžeme setkat i s takovými vztahy, které již

nelze označit za demokratické. Tyto vztahy mohou být ovlivněny rolemi, ve kterých rodiče vůči škole vystupují a které mohou být nedostatečně zohledňovány ze strany škol (Rabušicová In Horká, 2001).

Rodiče chtějí pro své děti to nejlepší, proto se angažují a to například kvůli zvýšení úspěšnosti svého dítěte, chtějí vědět, co se ve škole děje, podporovat ji, ale získat od ní i podporu a porozumění. V současné době rodiče svými postoji a názory významně ovlivňují chod školy a tímto tvoří velice silnou skupinu (Rabušicová In Průcha, 2009). Postupně se vyvíjející názory na oblast vztahů školy a rodiny se promítají do terminologických změn. Někteří autoři už nemluví o tzv. „vztazích rodiny a školy“, ale spíše nazývají tyto vztahy jako „partnerství mezi školou a rodinou“ (Rabušicová, 2004).

V 2. polovině 20. století můžeme identifikovat čtyři modely vztahů mezi rodinou a školou, které vytvořila Brite Ravnová.

- **Kompenzační model** - převládal především v 60. letech a 70. letech, kdy bylo nahlíženo na rodiče tak, že nedokážou naplno podporovat děti v jejich rozvoji. Proto jim byla škola nápomocná a kompenzovala rodičovskou nedostačivost. Rodiče jsou v kompenzačním modelu chápáni jako jistí „pomocníci“ ve výchově a vzdělávání.
- **Konsenzuální model** – tento model se vyskytoval v 70. a 80. letech. Důraz byl kladen především na dobrou informovanost rodičů. Rodiče s učiteli si byli na rozdíl od prvního modelu rovni. Učitelé byli nuceni ke komunikaci s rodiči, proto, aby získali co nejvíce informací o dítěti. V tomto modelu se prolínala domácí výchova se školní.
- **Participační model** – participační model se vyskytoval v 80. A 90. letech. Zde bylo pohlíženo na rodiče jako na aktivní občany, kteří jsou schopni své dítě vychovávat a rozvíjet jeho osobnost.
- **Model sdílené odpovědnosti** -tento model je podle Ravnové (2003) modelem, který převládá v současnosti. Cílem tohoto modelu je, aby byli rodiče co nejvíce zapojováni do aktivit, které jsou pořádány školou.

(Rabušicová, 2004, s. 11-13)

1.2 Argumenty pro rozvoj vztahů školy a rodiny

V zásadě máme několik argumentů pro zapojení rodičů do dění školy. První z argumentů jsou **rodičovská práva**, která znamenají, že rodiče mají právo na informace. To znamená, že by měl rodič mít informace o svém dítěti, jeho výsledcích ve škole, informace o chodu školy, mají právo zvolit školu pro své dítě, nahlédnout do školních dokumentů. Je ale všeobecně známo, že většina rodičů ani neví, že takové právo mají. Buď o nich nevědí, nezajímají je, nejsou pro ně důležitá apod. Další argument pro rozvoj vztahů školy a rodiny vychází z **přesvědčení, že rodiny mají vliv na rozvoj dítěte** a v neposlední řadě zmíníme princip **občanské participace** v komunitních institucích. Participace je založena na spolupráci mezi občany a hlavní institucí, přičemž rodiče jsou jako občané a škola jako hlavní instituce. Rodiče by měli být informováni o svých právech vůči instituci.

Existuje několik argumentů pro rozvoj vztahů školy a rodiny. Ve většině případů jsou kladného typu, to znamená, že je vztah mezi školou a rodinou velmi důležitý. Dítě pocítuje tyto vztahy a je důležité, aby tyto vazby byly pozitivní. Pozitivní vazby zmenšují napětí a rozdíl mezi oběma stranami a napomáhá ke správnému vývoji dítěte (Rabušicová, 2004, s. 14).

1.3 Budování vztahu školy a rodiny

Vztah mateřské školy a rodiny se pomalu buduje již při nástupu a samotné adaptaci dítěte na podmínky mateřské školy. Některé MŠ nabízí adaptační programy, které slouží k minimalizování problémů vznikajících při přechodu dítěte z rodiny do cizích, neznámého prostředí. Zde je výborná příležitost pro konzultaci obou stran a navázání vztahu (Majerčíková, 2012, s. 36). Úzký vztah mezi školou a rodinou nastává tehdy, když se obě dvě strany navzájem respektují, akceptují postavení obou stran a jsou ochotni spolu diskutovat o škole. Proces budování partnerského vztahu je velmi dlouhý a občas obtížný (Trnková 2004 In Rabušicová, 2004, s. 52).

Podle Bečvářové (2003, s. 102) „vztahy všech pracovníků s rodiči dětí výrazně ovlivňují celkovou image školy a tím i úspěšnost. Podmínkou dobré kvality vzájemných vztahů je oboustranná vstřícnost, otevřenost, založená na důvěře a oboustranné podpoře“.

Angličan T. Bull (T. Bull, 1989, In Majerčíková, 2012, s. 31) v osmdesátých letech 20. století představil model činností, díky kterému lze rozvíjet partnerské vztahy. Jedná se o následující činnosti:

1. informování (informace představují základní právo rodičů ve vztahu ke škole, rodiče mají vědět, jak se dítěti daří a to máme na mysli učení i vztahy s ostatními);
2. vysvětlování (rodiče by měli rozumět všemu, co se ve škole odehrává – například metody vyučování);
3. pozorování (rodiče by měli mít možnost poznat skutečný život ve škole, aby si udělali vlastní obrázek na celý denní režim);
4. participace (učitel by měl podle potřeby pomáhat rodičům a rodiče by měli dostat možnost pomáhat učiteli při společných akcích nebo při přípravě materiálů);
5. rozhodování (vytváření příležitostí pro zapojení rodičů do různých záležitostí školy).

Při budování vztahů mezi učitelkou a rodičem obvykle sledujeme na straně rodičů dvě skutečnosti. Máme na mysli sociokulturní úroveň rodiny, která ovlivňuje podmínky vzdělávání a vývoj dítěte. Wyness (1996) provedl výzkum v této oblasti a zjistil, že dříve angličtí učitelé rozuměli pod označením „problémoví rodiče“ obvykle sociálně či kulturně postižené rodiny. V dnešní dobu toto označení chápeme spíše jako rodiče, kteří zpochybňují profesionalitu učitelů. V České republice se touto problematikou zabývají především Rabušicová a Pol, kteří sledovali aktivity učitelů a rodičů, kde analyzovali jejich pohledy a očekávání vůči sobě. Zjistili, že pořád ještě existuje bariéra v komunikaci mezi školou a rodinou zaviněné nedostatkem respektu a vzájemné důvěry (Kolláriková, Pupala; 2001, s. 62-63).

Učitelé vnímají, že jim chybí **efektivnost v komunikaci** s rodiči, postrádají zpětnou vazbu a své postupy v kontaktu s rodiči nazývají jako metodu pokusu a omylu. Rodiče podle nich nemají čas na kontakty se školou a o práci učitele mají často zkreslené nebo nedostatečné informace. Často se také stává, že učitelé posuzují vztah rodičů ke škole nepřímou. Tím myslíme například podle chování dítěte ve škole, oblečení či zájmů (Kolláriková, Pupala; 2001, s. 63).

Pro vytváření vztahů mezi učitelkami a rodiči je důležité také „**rodičovské zapojení**“. Do této oblasti spadá především jistá podoba zapojení rodičů do vzdělávacího procesu

ve škole, tedy to, jakou má rodič roli ve vztahu ke škole. Oblast vztahů školy a rodiny zahrnuje také aktivity, které jsou pořádány ve škole, jak se k těmto aktivitám rodič postaví a podobně. Rodiče se berou jako přímí účastníci vzdělávacího procesu ve škole, to znamená, že by se měli na této spolupráci aktivně podílet (Rabušicová, 2004, s. 59).

V dnešní době se můžeme setkat v mateřských školách s velkým množstvím možností, jak vzájemně spolupracovat a jak se zapojovat. Mateřské školy pořádají v průběhu celého školního roku spoustu aktivit, kde se rodič může kdykoli zapojit a pomoci nejen učitelkám, ale celé mateřské škole a samozřejmě svému dítěti. Prostřednictvím těchto aktivit se budují úzké vztahy mezi učitelkami a rodiči. Jde o **aktivity prezentační a společenské**. Do prezentačních aktivit patří například to, že děti ukážou svým rodičům, čeho s učitelem dosáhly nebo dosáhnou. Místem pro tyto aktivity jsou například divadla, koncertní sály, turnaje, sportovní zápasy, olympiády a podobně. Rodiče jsou na tyto akce zváni jako hosti, jelikož mají příležitost vidět pokrok jejich dítěte. Učitelé poté mohou využít dobré atmosféry k navázání komunikace a k vybudování lepšího vztahu s rodiči. Rodiče se také pomohou zapojit jako dobrovolníci, kteří se starají například o občerstvení, dárcovství, sponzorství a podobně (Rabušicová, 2004, s. 55).

Druhou skupinou jsou aktivity společenské. Jsou to například besídky, výlety nebo táboráky a školní plesy. V této skupině nejde o to, aby se prezentovaly samotné děti, ale o to, aby rodiče strávili příjemný čas a aby se bavili (Rabušicová, 2004, s. 55).

1.4 Výhody a nevýhody úzkých vztahů

Majerčíková (2012, s. 33) souhrnně charakterizuje výhody dobrých vztahů, ze kterých plyne fungující spolupráce školy a rodiny. Jde o **benefity** ve vztahu k dítěti, učitelům i rodičům, které jsem pro lepší přehlednost shrnula do následující tabulky.

Tab. 1 Benefity vztahu školy a rodiny

Ve vztahu k dítěti:	<ul style="list-style-type: none"> • Domácí příprava dětí na školní výuku s podporou rodičů se odrazí v jeho školních výsledcích, což práci učitele usnadňuje. • Kontinuita školy, rodiny a žáka má význam pro tvorbu pozitivních vazeb k prostředím, ve kterých se dítě pohybuje. • Zapojením rodičů do záležitostí školy se mohou vyrovnávat
---------------------	---

	deficity v kulturním kapitálu některých dětí (například pramenící z nízkého sociálního statusu některých rodin).
Ve vztahu k učitelům:	<ul style="list-style-type: none"> • Využití rodičovských zdrojů (profesních, finančních) se odráží v efektivnějším fungování školy. • Škola může řešit problémy v rodině, a proto je schopna pomoci dítěti i škole • Rodiče mohou kvalitou a kvantitou svého zapojení modelovat profil školy • Intenzivním rozvíjením vztahů mezi rodiči a učiteli vzniká prostor na podporu společenského statusu učitelského povolání.
Ve vztahu k rodičům:	<ul style="list-style-type: none"> • V těsnějších kontaktech se školou může rodič získat partnera pro odborné konzultace týkající se působení dítěte ve škole i mimo ni. • Spolupracující rodič s učitelem svého dítěte lépe svému dítěti rozumí, více chápe úlohu dítěte ve vzdělávání, efektivněji s ním komunikuje, jeho posuzování a přístup k dítěti je reálnější. • Přes rozvíjení vztahu školy a rodiny mohou rodiče lépe chápat úkoly školy a výchovně vzdělávací proces.

Příliš úzký vztah školy a rodiny přináší některé **sporné aspekty**, které mohou znamenat jistá omezení jedné ze zúčastněných stran. Dítě školu vnímá jako prostředí, kde vystupuje samo za sebe, učí se zodpovědnosti a samostatnosti a těsná blízkost a přítomnost rodičů může ovlivnit samotný vývoj dítěte. Škola je jednou z nejdůležitějších socializačních institucí právě proto, že je jiná než rodina. Těsnější vazba rodičů k učitelům může znamenat *omezení autonomie učitelů*. Příliš velkou participací s rodiči mohou učitelé ztrácet svoji autoritu. Casanova (1996 In Majerčíková, 2012, s. 34) má na zřeteli hledisko profesionality učitele, které řeší stanovisko, že časté sledování aktivit učitele může způsobit podryvání důvěry v učitele a tím i zvyšování nevraživosti mezi učitelem a rodičem. Někteří učitelé pociťují nedostatek rodičovské podpory a spoluúčasti, tudíž potom nevyvíjejí žádné aktivity, kterými by zájem o zapojení rodičů zintenzivňovali.

Dalším aspektem je dítě, které je v příliš těsném vztahu a přichází tak o podněty, kterými disponuje pouze rodina nebo škola. Pro dítě je mateřská škola zdrojem zkušeností a je to prostor k vlastnímu vyjádření. Omezování tohoto prostoru může způsobit problémy. Problém tkví v tom, že dítě může ztratit jistý „azyl“ – místo bez rodiny, prostor na osamostatňování a autonomii. O tomto problému uvažují R. Havlík, J. Kořan (2007, s. 153), kteří tvrdí, že mechanismy, které se v rámci socializace využívají pro sbližování školy a rodiny, mohou dítěti stěžovat přípravu na postupné přijímání a osvojování zručností potřebných pro fungování v širších sociálních a veřejných kontextech v budoucnosti.

Dále můžeme zmínit rodiče, kteří se snaží budovat partnerský vztah, avšak mohou pociťovat určitou *diskriminaci*. Učitelé často vycházejí z uniformní představy o tom, jací jsou rodiče a co chtějí. Majerčíková (2012, s. 35) v této souvislosti hovoří o znevýhodnění některých rodičů paušalizovanými představami a přístupem učitelů. Každý rodič je schopný se zapojovat a spolupracovat s mateřskou školou. V závislosti od forem a intenzity spolupráce školy a rodiny vzniká i riziko. Pokud se bude škola přehnaně podřizovat přáním rodičů, může vzniknout názor veřejnosti, že škola nemá pevnou koncepci, o kterou by se mohla opřít.

2 VZTAH MEZI UČITELKOU A RODIČI

V této kapitole charakterizujeme vztahy školy a rodiny na personální úrovni, jejímiž hlavními aktéry jsou učitelé a rodiče. Zaměříme se na učitelku a její postavení ve vztahu školy a rodiny. Zmíníme se především o formách komunikace s rodiči a odkryjeme různé typy rodičů. Při vytváření vztahu mezi těmito dvěma stranami je nutné pohlédnout i na to, co může tento vztah ovlivnit. Všechny tyto informace sdělíme v následujících podkapitolách.

2.1 Učitelka a její postavení ve vztahu školy a rodiny

Každý učitel je osobnost. S jeho obecnými zákony učení a vývoje, obecnými vztahy mezi schopnostmi a zájmy, temperamentem a charakterem. Osobnost je určitý člověk, individuum odlišné od ostatních ve vlastnostech, zkušenostech, životním běhu atd. (Čáp a Mareš, 2001, s. 111). Učitel je jedním ze „základních činitelů vzdělávacího procesu, profesionálně kvalifikovaný pedagogický pracovník, spoluodpovědný za přípravu, řízení, organizaci a výsledek tohoto procesu“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2001, s. 261). Dobrý učitel je ten, který je umí citlivě vést k respektování pravidel a současně umožňují jejich svobodný projev (Havlík, Kořa, 2007, s. 132). Učitelka mateřské školy by měla disponovat různými osobnostními předpoklady. Důležitá je také láska k dětem, se kterými každý den pracuje a práce ji musí především bavit. Její empatie, spravedlnost a komunikativnost jí pomáhají při každodenním řešení problémů a konfliktů. Dětem by měla jít příkladem a to nejen v jejím chování, ale také v jednání a vyjadřování. Učitelka MŠ by měla především doplňovat rodinnou výchovu a v úzké vazbě na ni pomáhat zajistit dítěti prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení. Předškolní vzdělání má smysluplně obohacovat denní program dítěte a v průběhu předškolních let mu zajišťovat odbornou péči. Mělo by se usilovat, aby vzdělávání dítěte bylo promyšlené, odborně podepřené na lidském i společensky hodnotném základě (RVP PV, 2004, s. 5).

Podle Kurincové (2001, s. 43) kvalita učitele zahrnuje jeho teoretické vědomosti, praktické dovednosti a osobnostní předpoklady, aby dokázal diagnostikovat rodinu, motivovat rodiče k vzájemné spolupráce, vytvořit rovnocenné partnerství, samozřejmě také poskytnout odborné rady a pomoc rodičům při problémových situacích aj.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (2004) vymezuje hlavní požadavky pro spolupráci s vnějšími partnery, do nichž patří i rodiče dětí. Spoluúčast rodičů na předškolním vzdělávání je vyhovující, pokud:

- Ve vztazích mezi učiteli a rodiči panuje důvěra a otevřenost, vstřícnost, porozumění, respekt a ochota spolupracovat. Spolupráce tedy funguje na základě partnerství.
- Pedagogové sledují konkrétní potřeby jednotlivých dětí.
- Rodiče se mají možnost podílet na dění v mateřské škole, účastnit se akcí a dle svého zájmu vstupovat do her svých dětí. Jsou pravidelně informováni o všem, co se v mateřské škole děje. Projevili zájem, mohou se zapojit při plánování programu mateřské školy.
- Učitelky pravidelně informují rodiče o prospívání jejich dítěte a domlouvají se s rodiči na postupu při jeho výchově a vzdělávání.
- Jednají s rodiči ohleduplně s vědomím, že pracují s důvěrnými informacemi. Nabízí rodičům poradenství v různých formách.

RVP PV (2004, s. 45) říká, jaký přístup má předškolní pedagog mít ve vztahu k rodičům:

- 1. má usilovat o vytváření partnerských vztahů mezi školou a rodiči,*
 - 2. umožňovat rodičům přístup za svým dítětem do třídy a účastnit se jeho činností,*
 - 3. umožňovat rodičům účastnit se na tvorbě programu školy i na jeho hodnocení,*
- vést s rodiči dítěte průběžný dialog o dítěti, jeho prospívání, rozvoji a učení*

Kraus uvádí (2001), že rodina a škola má společný úkol a to je výchova osobnosti dítěte. Společná zodpovědnost za výchovu vyžaduje spolupráci obou stran, která je založena na vzájemné důvěře. Pokud se rodina i škola shodují, mohou pak vykonat pro výchovu nejvíce.

2.1.1 Učitelka v komunikaci s rodičem

E. Carvalho (2001, s. 29-31) popisuje svůj zájem o komunikaci a úzké vztahy mezi rodiči a školy. Pramení zejména z její osobní zkušenosti, jakožto rodiče s dítětem ve školním věku. Zároveň také pracuje jako školitelka učitelů a často slýchává, jak se učitelé odkazují na rodiny a rodiče, když mluví o studentech. Velmi často také přisuzuje těžkosti, které učitelé zažívají se svými žáky právě rodinnému prostředí a nedostatečné podpoře

rodičů. Dříve pracovala v Brazílii, momentálně pracuje v USA, díky čemuž může posoudit tyto dvě rozdílné kultury. V úvodu kapitoly o vztazích rodiny a školy se zabývala problémy jejich vzájemných vztahů. Poprvé si existenci vztahů mezi rodinou a školou uvědomila, když dělala krátkou průzkumnou studii v chudých městských i venkovských oblastech v Brazílii v roce 1981. Během zkoumání nízkého prospěchu studentů skrz rozhovory s řediteli škol, učiteli a rodiči, objevila zajímavý problém. Vzájemnou nedůvěru a nespokojenost mezi školou a rodinami, dávanou najevo více učiteli než matkami. Nejvíce zjevný tento problém byl ve venkovských oblastech. Matky většinou zastávaly postoj, že se jejich děti mají ve škole učit a že učitelé mají mít o studenty pozitivní zájem (Carvalho, 2001, s. 31)

Učitel svými komunikačními dovednostmi prezentuje své postoje, hodnoty, vztah k žákům i rodičům. Okolí sleduje, jakým způsobem řeší problémy a situace, jak reaguje na vzniklé konflikty. Důležitý je obsah sdělení, tzn., co se říká a jakým způsobem se to říká. Mateřská škola uznává dominantní roli rodiny v rozvoji dítěte, a proto komunikaci a spolupráci s rodinou maximálně otevírá a usiluje o skutečné partnerství. Komunikace a spolupráce mezi mateřskou školou a rodinou je velice významný faktor podporující efektivitu výchovy a vzdělávání dětí. Rodina je pro dítě nejdůležitější a má na výchovu největší vliv. Úkolem učitele v mateřské škole je vytvořit podmínky pro fungování partnerského vztahu s rodiči dětí. Můžeme hovořit o udržování kontaktu nebo jim nabízet různé formy spolupráce (Čapek, 2013, s. 18-19).

Učitelka by měla především komunikovat s rodiči bez předsudků a kritického pohledu na způsoby jejich výchovy. Pokud učitelka nebude dávat najevo svůj nesouhlas či nebude vzbuzovat nespokojenost, rodiče se s ní budou snažit navázat vztah. Dále nebudou mluvit o učitelkách negativně a budou mateřskou školu přijímat s větší důvěrou (Průcha, Kořátková; 2013). Je velmi důležité, aby učitelka vyzdvihovala především klady dítěte, neměla by rodičům říkat jen problémy a zápory (Horká, Syslová; 2011, s. 34).

Většinou první osoba, se kterou přijdou rodiče do styku, je ředitelka mateřské školy. Je to spíše formální setkání, kdy rodiče vyplňují základní data o dítěti do dotazníku. Následuje další krok, kdy rodič přichází do styku s paní učitelkou, která bude mít jejich dítě v prvním „školkovém věku“. Zde přichází prostor pro hlubší poznání rodičů. Tímto způsobem více odhalíme povahu rodičů, způsob jejich jednání a také jaký mají styl výchovy. Učitelka by se měla zamyslet nad tím, jak s rodiči komunikovat a měla by si najít čas i

prostor pro rodiče, aby o dítěti věděla co nejvíce potřebných informací k jeho dalšímu rozvoji. Rádi bychom zmínily **pár rad**, kterými by se měla učitelka při komunikaci s rodičem řídit. Jakmile nastane první schůzka s rodičem, měla by se na ni výborně připravit. Na každého rodiče by si měla vymezit minimálně půl hodiny čas, řešit podstatné věci a nezabíhat do nepodstatných věcí. Projev učitelky by měl být spíše neformální, přirozený a měla by vytvořit příjemné prostředí, kde se rodiče nebudou ostýchat sdělit všechny informace. Nedílnou součástí je také vytvořit si seznam otázek, které bude rodičům klást. Tento rozhovor je klíčový pro obě strany, protože jak učitelka, tak i rodič se navzájem více poznají a ujistí se, že o dítě bude dobře postaráno. Existují i takoví rodiče, kteří jsou ostýchaví a bojí se zeptat, i když je zajímá, jak se jejich dítě mělo a jak si vede. Jsou i rodiče, kteří nepochopí, co jim učitelka sdělila. Důležité je se rodičů ptát, zda všechno pochopily a nemají otázky (Lažová, 2013, s. 17-18).

Nesmíme opomenout význam **verbální a neverbální komunikace**. Pokud ji zvládneme, jsme na dobré cestě k vytvoření kvalitního vztahu s rodiči. Při prvním setkání hrají roli vteřiny, kdy si rodič vytváří první obrázek. Učitelka by měla být uvolněná, upravená a neměla by působit nejistě. Důležité je první podání ruky, kdy nám stisk ruky může hodně říct o rodiči. Učitelky by měly dodržovat určitou vzdálenost a nevstupovat do intimní zóny rodičů, která je půl metru. Dalším aspektem je umět pracovat s hlasem, správně se vyjadřovat a nezapomenout na to, že můžeme sdělovat i gesty a mimikou (Lažová, 2013, s. 21).

Často si můžeme klást otázku, jakým způsobem může učitelka s rodiči komunikovat? Nyní se zaměříme na jednotlivé **formy komunikace**, které se v mateřské škole často objevují. První z nich jsou *třídní schůzky*, kde učitelka sděluje rodičům pokroky dítěte, jeho nedostatky další důležité věci, které by měl rodič znát. Je nutné se zamyslet, který den je pro schůzku vhodný a také nad způsobem komunikace s rodiči. Pokud bude učitelka rázná, kritická či odmítavá, rodiče si rychle vytvoří dojem, který velmi rychle přenesou na dítě. Při rozhovoru je nutností se rodičů ptát na jejich vlastní názor, jedině tak si budou připadat užiteční a platní (Lažová, 2013, s. 25).

Mateřská škola poskytuje rodičům i *konzultační hodiny*. Rodiče ovšem musí pravidla konzultačních hodin dodržovat a také si musí uvědomit, že i učitelka jsou matky, manželky a mají právo na svůj volný čas. Některé učitelky poskytují i své osobní telefonní číslo, což si myslím, že není příliš vhodné a nutné. Pokud má rodič jakýkoli problém, může se setkat s učitelkou osobně každý den v mateřské škole (Lažová, 2013, s. 30).

Již jsme zmínily *webové stránky*, které by ovšem neměly nahradit osobní kontakt. Rodiče se zde mohou podívat na nejnovější akce, které bude škola pořádat. Mohou také učitelce poslat e-mail, což je pro ně jistě pohodlnější a rychlejší způsob komunikace, ovšem nikdy není nad osobní kontakt. Tady by se měly asi všechny učitelky zamyslet a ujasnit rodičům pravidla komunikace, kterými se budou obě strany řídit (Lažová, 2013, s. 29-30).

Dalším způsob, jak můžeme rodiče informovat, jsou *nástěnky*. V mateřské škole najdeme nástěnky většinou informační, kde se rodiče dozvídají o plánovaných akcích, jaký mají zrovna děti jídelníček, kdy bude probíhat zápis nebo k dalším upozornění. Některé učitelky mohou na nástěnky vyvěšovat odborné články, které si mohou rodiče přečíst. Ovšem je otázka, zda je rodiče chtějí číst. Nejvíce místa však na nástěnkách zabírají práce dětí. Každý rodič se může podívat, co jejich dítě vytvořilo (Lažová, 2013, s. 28).

Také bychom rádi zmínili *společné akce*, které mateřská škola pořádá. Jsou velmi oblíbené jak u dětí, tak rodičů i samotných učitelů. Všichni zúčastnění mají možnost se potkat blíže a seznámit se, prožít spolu hezké chvíle a vytvořit si užší vztah. Rodiče většinou více pochopí, jak mateřská škola funguje, poznají více učitelku a přestanou ji vnímat jen jako informátorku. Většina mateřských škol pořádá besídky pro rodiče, kde děti předvedou, co se během pár měsíců naučily. Dalším častým setkáním bývají čarodějnice, kdy se většinou všichni setkají u táborového ohně. Některé školky také organizují společné tvořivé dílny (Lažová, 2013, s. 27).

2.2 Rodič ve vztahu k mateřské škole

Podle Krejčové a Kargerové (In Lažová, 2013, s. 20) „*jsou rodiny primárními vychovateli svých dětí, mají na výchovu a vývoj svých dětí největší vliv; rodiče nesou odpovědnost za vzdělání svých dětí, a proto mají právo spolurozhodovat o jeho naplňování; rodiče a učitelé jsou rovnocennými partnery.*“

Rodina dítě orientuje na určité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům a poskytuje mu podporu. Tímto způsobem osobitě zabarvuje to nejpodstatnější, co dítěti předává – sociální dovednosti, bez kterých se v dospělosti neobejde. Mateřská škola a později základní škola představuje pro dítě přechod do nového sociálního prostředí, v němž platí jiná pravidla než v rodině. V tomto momentě se poprvé zkouší, jak funkční je psychologická výbava dítěte v mimo rodinném prostoru. Dítě se srovnává s jinými dětmi, srovnává rodiče

s učitelkou, časem srovnává svoji rodinu s jinými rodinami (Matoušek, 2003, s. 43). V této části se budeme zabývat tím, jakou mají v mateřské škole rodiče roli. V praxi se setkáváme s různými rodiči a ke každému z nich je nutné jinak přistupovat. Proto by měla učitelka mateřské školy znát tyto typy a jejich charakteristiku, aby věděla, jak přistupovat ke vzájemné komunikaci a také jak vytvářít s těmito rodiči úzké vztahy.

2.2.1 Typy rodičů

Šedřová (2004) uvádí čtyři základní varianty rolí, v nichž rodiče vystupují. Jedná se o roli klientskou, partnerskou, občanskou a roli rodiče jako problému.

A. Rodiče jako klienti – zákazníci

Tento typ rodičovských rolí vnáší do pohledu na rodiče dva různé pohledy. První charakterizuje učitele ve škole jako odborníky, kteří poskytují služby a sami nejlépe vědí, jak svou práci vykonávat. Druhý pohled je ten, že odborníci jsou rodiče, protože nejlépe ví, jak své děti vychovávat a proto vědí, jaké služby školy mají požadovat. V dnešní době si mohou rodiče vybírat školu, kterou bude jejich dítě navštěvovat a právě díky tomu se školy staví do pozice soupeření mezi sebou. Rodiče jsou tedy v této situaci bráni jako klienti, kteří mohou škole sdělit své požadavky na vylepšení.

Současné pojetí tohoto modelu používá metaforu „kup nebo nechej být“, což chápeme jako situaci, kdy jsou rodiče buďto spokojeni a dítě v ní nechají, nebo nejsou spokojeni a hledají si novou a vhodnou školu pro jejich dítě (Šedřová, 2004 In Rabušicová a kol., 2004, s. 33).

B. Rodiče jako partneři

Partnerský vztah mezi rodiči a školou je označován jako rovnoprávný vztah mezi oběma stranami, kdy se obě strany vzájemně respektují, akceptují postavení a přínos druhé strany pro daný proces. Bastiani nebo Pugh (1993) tento vztah charakterizují jako „*pracovní vztah charakterizovaný sdíleným smyslem pro účel, vzájemným respektem a ochotou jednat. To v sobě nese sdílení informací, dovedností, odpovědností, rozhodování a vzájemné skládání účtů*“ (Pol, Rabušicová; 1998).

Učitelé se snaží potlačovat odborné vzdělání rodičů a naslouchat těm, kteří mají se svým dítětem zkušenosti. Na rodiče se nahlíží jako na ty, kteří sice nemají odborné vzdělání, ale znají své dítě nejlépe. Rodiče se také mohou velice snadno dostat do role výchovných partnerů, kteří jednájí v zájmu péče o děti, jejich výchovu a vzdělávání, nebo do role soci-

ální partnerů, tedy rodičů vstupujících do vztahů se školou v zájmu rozvoje školy jako instituce (Šed'ová, 2004 In Rabušicová a kol., 2004, s. 35).

C. Rodiče jako občané

Tento vztah mezi rodinou a školou bývá vymezován jako typický vztah mezi občany, tedy rodiči a státními institucemi. Rodiče jako občané tak uplatňují svá práva zakotvená v legislativě vůči institucím. Rodiče se zajímají o konkrétní školu i po skončení docházky jejich dítěte a přáli by si, aby škola sloužila i jiným účelům než jen pro děti. Můžeme zde vzpomenout například vzdělávací kurzy pro dospělé, nebo poskytování poradenské činnosti pro rodiče (Šed'ová, 2004 In Rabušicová a kol., 2004, s. 37).

D. Rodiče jako problém

Tento vztah rodiny ke škole je odvozen s živé reality škol a vyjadřuje tradiční pohled na rodiče ve vztahu ke škole. Můžeme ho rozdělit do tří základních podob. První skupinou jsou rodiče, kteří jsou označováni jako „**nezávislí**“. Tato skupina rodičů udržuje se školou minimální kontakt, s učitelem komunikují jen zřídka a výsledky svých dětí sledují jen z povzdálí. Rodiče svou funkci plní, ale tak, jak si oni sami určí.

Druhá skupina je označována jako „**špatní**“ rodiče. Ti zpravidla nepodporují své děti ve vzdělávání a nepodporují je. Ignorují, nepodporují a neakceptují názory učitele i vedení školy. Z pravidla se může jednat o rodiče, kteří mají nějaký problém (alkohol, drogy, finanční potíže). Tuto nálepku může dostat i takový rodič, která nedává dostatečně najevo svůj zájem nebo se bojí na cokoli zeptat. To znamená, že mu chybí potřebná sociální kompetence.

Do třetí skupiny spadají tzv. „**snaživí**“ rodiče. Ti se naopak snaží se školou komunikovat ve větší míře, účastní se setkání a dalších akcí pořádaných školou. Dávají učitelům i vedení najevo jejich podporu. Rodiče vyžadují po učitelích pravidelné informace o jejich dětech, chování ve škole apod. Učitelé se mohou cítit být těmito rodiči ohroženi a to zejména z důvodu své profesionality, kterou tito rodiči znehodnocují. Dalším zdrojem potíží může být časová náročnost této komunikace (Šed'ová, 2004 In Rabušicová a kol., 2004, s. 38).

2.3 Faktory ovlivňující úzké vztahy

Rodina by se měla určitě zajímat o vše, co se v mateřské škole děje a co v ní probíhá. Neměla by mít pouze jeden kritický pohled, který většinou vzniká z nedostatku informací o práci učitelek a celkového dění v mateřské škole. **Rodičovský zájem** by měl spočí-

vat hlavně v poznání atmosféry, kterou si rodič nemůže přechýst, ale musí ji vnímat ze vzájemných vztahů mezi ním a učitelkou (Kořátková, 2014).

Existuje také i další vlivy, které působí na vzájemné vztahy mezi rodiči a učitelkami mateřských škol. Můžeme mluvit především o **vlivu spolupráce** rodiny a mateřské školy. V současných výzkumech, jak domácích, tak zahraničních je na tento vliv nahlíženo z mnoha úhlů. Přihlíží se na socioekonomický stav rodiny, poté na mimoekonomickou charakteristiku rodiny, na uspořádání rodiny, ve které dítě vyrůstá a na spolupráci rodiny se školou (Rabušicová, 2004).

Mezi další a velmi podstatný vliv, který může působit na kvalitu vzájemných vztah je **dosazeného vzdělání rodičů**. Úroveň vzdělání rodičů je v dnešní době velmi diskutované téma. Vedou se zde spekulace o tom, zda vzdělání rodičů hraje nějakou roli ve výchovně-vzdělávacím procesu jejich dětí. Na dítě předškolního věku zcela jistě působí úroveň vzdělání svých rodičů. Podle výzkumů je prokázáno, že rodiče se základním vzděláním nebo vyučením nemohou svým dětem poskytnout takové prostředí, které by jim maximálně pomáhalo při vývoji, jako rodiče s vysokoškolským nebo středoškolským vzděláním. Můžeme mluvit o tom, že rodiče s nižším stupněm vzdělání své děti nevedou k mimoškolním zájmům, méně se zajímají o povinnosti dítěte, někteří nevedou své děti k vyššímu vzdělání, a také méně spolupracují se školou (Průcha, Kořátková; 2013).

Kvalitu příjemného klimatu mateřské školy a rodiny, jejich vztahy a vzájemnou komunikaci také ovlivňuje uznání práce mateřské školy veřejností a to myslíme především rodiče dětí. Učitelky si nejčastěji stěžují na **nedostatečné uznání ze strany rodičů** a mají pocit, že je rodiče vnímají jako ty, které děti jen hlídají, nebo si s nimi hrají. Tyto faktory mohou při delším trvání ovlivnit motivaci učitelů k dobrému výkonu povolání. Z druhé strany, pokud jsou učitelé nedostatečně informováni a nevědí, co se s dětmi ve školce dělá, nemohou práci učitelů dostatečně ocenit (Kořátková, 2014, s. 149).

Výzkumy ukazují, že rodiče nemají **dostatek času** na to, aby do školy docházeli pravidelně. Nemají také čas na to, aby se zúčastňovali aktivit, které jsou pořádané školou. Mezi další rizika patří například to, že kolektiv ve škole tvoří z větší části pouze ženy - jde tedy o tzv. genderové rozdíly. Dalším rizikem je pracovní zátěž učitelů (Rabušicová, 2004).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 CHARAKTERISIKA VÝZKUMU

Praktická část mé bakalářské práce se zaměřuje na výhody a nevýhody úzkých vztahů mateřské školy a rodiny. Pro svůj kvalitativní výzkum jsem použila metodu polostrukturovaného interwiev, který jsem realizovala s učitelkami mateřských škol ve Zlínském kraji. Pět učitelek bylo začínajících a pět mělo již praxi v oboru nejméně 5 let.

3.1 Výzkumné cíle a výzkumné otázky

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo především prozkoumat výhody a nevýhody úzkých vztahů mezi učitelkou a rodiči, popsat jejich utváření a nahlédnout na vztahy začínajících učitelek s učitelkami s praxí s rodiči. Tento cíl jsem si zvolila z toho důvodu, že učitelky mateřských škol si vytvářejí vztahy s rodiči v průběhu celého školního roku, ale mnohdy si ani neuvědomují, jak takové vztahy vůbec vznikly. Je také velice zajímavé, jaké vztahy si vytvoří učitelky začínající a učitelky s delší praxí.

Mé **dílčí cíle** vychází z hlavního výzkumného cíle.

- Zjistit, jak učitelky chápou pojem úzký vztah.
- Popsat utváření úzkých vztahů učitelek s rodiči.
- Odkrýt, co učitelé považují za výhodu úzkých vztahů s rodiči.
- Odkrýt, co učitelé považují za nevýhodu úzkých vztahů s rodiči.
- Získat přehled o úzkých vztazích začínající učitelky a učitelky s praxí s rodiči.

Z výše uvedených dílčích cílů vycházejí mé **výzkumné otázky**.

- Jak učitelky chápou úzký vztah?
- Jak si učitelky vytváří úzký vztah s rodiči?
- Co považují učitelé za výhodu úzkých vztahů s rodiči?
- Co považují učitelé za nevýhodu úzkých vztahů s rodiči?
- Jaké vztahy mají s rodiči začínající učitelky a učitelky s praxí?

3.2 Výzkumný soubor a jeho výběr

Základní výzkumný soubor mé práce představovaly učitelky mateřských škol České republiky. Výběrový soubor mé práce tvořilo 10 učitelek z více mateřských škol ve Zlín-

ském kraji. Pět učitelek bylo začínajících a pět učitelek s delší praxí. Tento výběr byl dostupný.

3.2.1 Charakteristika výzkumného souboru

V níže uvedené tabulce je předložena základní charakteristika učitelek mého výběrového souboru. Tyto učitelky nebudu jmenovat, ale označím je písmeny Z (začínající učitelky) a P (učitelky s praxí) a příslušným pořadovým číslem. Pro svůj výzkum jsem si vytvořila *dvě skupiny učitelek*.

První skupiny tvořilo 5 **začínajících učitelek**. Podle Koláře (2012, s. 157) „*je začínající učitel ten, který po ukončení pregraduálního vzdělávání nastupuje do školy a vykonává samostatně veškeré činnosti spojené s rolí učitele. Na základě svých odborných a pedagogicko-psychologických znalostí si postupně vytváří své vlastní pedagogické přesvědčení, pedagogické dovednosti, osobní pojetí vyučování*“.

Časové rozmezí začátečnictví nelze přesně vymezit, obvykle se stanovuje na období prvních 5 let profesní praxe. Problémem pro začínajícího učitele mohou být povinnosti, které od prvního dne vykonává v plné šíři. Potřebuje systematické rady a pomoc, protože je pověřován i činnostmi na které nebyl připravován. Specifické pro učitele začátečníky je, že od samého počátku, od prvního dne nástupu do škol, musejí ovládat a zvládat všechny stránky učitelské práce (Podlahová, 2004).

Druhou skupinu tvořilo 5 **učitelek s praxí**. Za učitelky s praxí jsme považovali učitelky s praxí delší než 5 let. Tyto učitelky mají více zkušeností a také mohou jinak nahlížet na vzájemné vztahy mezi nimi a rodiči.

Tab. 1 Základní charakteristika učitelek

Učitelka	Věk	Délka praxe	Nejvyšší dosažené vzdělání
Z 1	22 let	3 roky	Středoškolské pedagogické
Z 2	21 let	2 roky	Středoškolské pedagogické
Z 3	22 let	1 rok	Středoškolské pedagogické
Ze 4	24 let	2 roky	Bakalářské
Z 5	21 let	3 roky	Středoškolské pedagogické

P 6	55 let	32 let	Středoškolské pedagogické
P 7	38 let	11 let	Bakalářské
P 8	30 let	7 let	Bakalářské
P 9	52 let	28 let	Magisterské
P 10	50 let	15 let	Středoškolské pedagogické

3.3 Výzkumná metoda

Pro realizaci výzkumu jsem si zvolila výzkumnou metodu, která je pro tento typ práce více vhodná. Použila jsem metodu *polostrukurovaného interview*, které jsem realizovala s každou učitelkou individuálně. „Slovo *interview* je anglického původu a skládá se ze dvou částí. *Inter* znamená „mezi“ a *view* „názor“ nebo také *pohled*. Jde tedy o *interpersonální kontakt*. Nejčastěji jde o *kontakt tváří v tvář*, i když někdy se používá i *telefonické interview*“ (Gavora, 2000, s. 110). Tato metoda nám umožňuje zachytit nejen fakta, ale i více proniknout do motivů a postojů participanta. Můžeme také sledovat i některé vnější reakce a podle nich můžeme potom pohotově usměrňovat další průběh kladení otázek (Gavora, 2000, s. 110). Hlavní výhodou tohoto typu rozhovoru je zejména to, že jsou předem dány okruhy, na které respondent odpovídá a pokud chceme získat více informací, můžeme položit i doplňující otázky (Milovský, 2006).

Nejdříve jsem se telefonicky či e-mailem domluvila na místě a čase, kdy rozhovor uskutečnime. Při rozhovorech jsem používala diktafon v mobilním telefonu a také jsem si psala poznámky, abych na nic podstatného nezapomněla. Poté jsem rozhovory přepisovala, abych je mohla dále zpracovávat. Při prvním rozhovoru jsem si zkontrolovala kvalitu nahrávky, abych byla přesvědčená, že bude zvuk kvalitní. V průměru trval každý rozhovor přibližně 25 minut a občas jsem však musela použít doplňující otázky za účelem vysvětlení nebo získání důležité a zajímavé informace. Někdy respondenti odpověděli v jedné otázce na otázku následující, proto jsem ji poté již nepokládala.

Ve své práci nebudu uvádět jména učitelek z důvodu zachování anonymity. Při každém rozhovoru jsem učitelky nejdříve požádala, zda je mohu nahrávat.

4 ANALÝZA A INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT

Data jsem získala díky rozhovorům, které jsem dále zpracovávala pomocí otevřeného kódování. Podle Švaříčka a Šedové (2014) představuje tento typ kódování operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány a složeny novým způsobem. Při otevřeném kódování je text rozdělen na jednotky, kterým přidělujeme jména a poté s nimi již dále pracujeme. Podle odborníků je tento typ jednoduchý a směřuje k velmi detailní a hloubkové práci s textem.

Z těchto kódů jsem následně vytvořila 8 kategorií, které se vztahují k cílům výzkumu a jsou uvedeny níže. V rámci jednotlivých kategorií jsem se zaměřila na výpovědi začínajících učitelek a učitelů s praxí delší než 5 let. Zkoumala jsem, zda se odpovědi shodují či rozcházejí.

I. Pojem úzký vztah

V úvodu rozhovorů jsem se účastnicek dotazovala, co si představují pod pojmem úzký vztah s rodiči. Zjistila jsem, že většina začínajících učitelek i učitelů s praxí chápe úzký vztah jako vztah, který je založený na správné komunikaci a spolupráci rodičů s mateřskou školou. Uvedu zde pár příkladů, jak učitelky tento pojem chápou.

Učitelka Z1 říká: *„Úzký vztah je teda podle mě nějaký bezproblémový, kdy si s rodiči rozumíme a společnými silami se snažím dítě někam dostat a nějak ho posunout“*.

Učitelka Z3 vnímá úzký vztah obdobně a dodává, že si pod pojmem úzký vztah představuje komunikaci a spolupráci učitelky i celé MŠ s rodiči a to i mimo prostředí MŠ.

Učitelka Z4 popisuje úzký vztah takto: *„Když se budeme jenom trochu víc bavit, když se tady u těch dveří ten rodič aspoň na chvíli zastaví a dokážeme o tom dítěti mluvit, tak to se pak ten vztah jako časem určitě vytvoří... Takže úzký vztah je, když jsou rodič s učitelkou schopni ty věci okolo dítěte řešit bez stresu, otevřeně.“*

Učitelka P6, která je v praxi již 32 let chápe úzký vztah jako přátelský, kdy je učitel schopný komunikovat s rodiči i mimo MŠ. *„Úzký vztah s rodiči podle mě znamená to, že je rodič s učitelkou (popřípadě MŠ) schopen nějakým způsobem komunikovat a podílet se na spolupráci s mateřskou školou. (výlety, exkurze, sponzorské dary apod.) Mám tedy na mysli přátelský vztah, kde komunikujeme i třeba mimo mateřskou školu, když se potkáme někde*

na ulici. Je to bližší vztah rodiče a učitele, kde se nemusíme pořád jen bavit o mateřské škole a o dětech, ale můžeme zabrousit i do jiných témat.“

Podle učitelky P7 i P8 je úzký vztah hlavně ten, který je založený na vzájemné důvěře, blízkosti a otevřenosti. *„Pod pojmem úzký vztah s rodiči si představuji hlavně důvěru. Jde o to, aby se ani rodič ani učitel nebál druhé straně otevřeně říct jak kladné tak i záporné věci.“*

Můžeme tedy říci, že z odpovědí učitelek je na úzký vztah nahlíženo jako na vztah otevřený, důvěrný, bezproblémový, kamarádský, založený na komunikaci a spolupráci obou stran. Odpovědi všech učitelek se většinou shodovaly.

II. Cesta k úzkému vztahu

Tato kategorie vznikla na základě dvou pohledů na budování úzkého vztahu s rodiči. První podle učitelek začínajících, které si tyto vztahy postupně budují a druhý pohled mají učitelky s praxí, které tyto vztahy již mají a snaží se je udržovat. Učitelka Z1 uvedla: *„Já učím teprve rok, takže je to ještě takové čerstvé a vztahy si s nimi buduji, někteří rodiče si dlouho zvykají na jinou, a ještě ke všemu začínající učitelku.“* V rozhovorech jsem se často setkala s výrokem, že někteří rodiče si hůře zvykají na začínající učitelku, proto je důležité, aby se taková učitelka nenechala „vykolejit či rozhodit“, a snažila se s rodiči komunikovat.

Pro učitelku P8 je ze začátku utváření vztahu důležitější poznat daného rodiče, a poté teprve zkoušet navázat kontakt a až poté se snažit o užší vztah. *„Důležité je nejlépe poznat oba, promluvit si s nimi, abych věděla, jak reagují, jak se chovají atd. Dobré je např. poslouchat nebo pozorovat jak se chovají k dítěti např. v šatně, jak reagují, když si obuje papuče naopak atd.“*

Učitelka Z3 sdělila, že si vztahy vytváří na základě komunikace s rodiči a také na základě pozvání rodičů na akce pořádané mateřskou školou. *„Snažím se s rodiči komunikovat, ale zároveň je do komunikace nijak nenutit. Když je potřeba řešit nějaký problém, řeknu to kulantně, aby rodič neměl pocit, že ho kritizuju. Zároveň když po rodičích něco potřebuji, slušně požádám. Pozvu je k zapojení se do přípravy besídky a podobně. Při těchto akcích se spolu více bavíme a je to takové skvělé prostředí a atmosféra.“*

MŠ pořádají různé akce pro rodiče a děti. Tyto setkání popisuje Učitelka Z4 takto: *„Máme teda různé ty akce, od klasických besídek, kdy rodiče se podívají na vystoupení a pak tady můžou společně strávit příjemný čas...my jim s dětmi vždy něco dobrého připravíme, aby ta atmosféra tady byla hezká...na Vánoce jsme pekli linecké, takže je tu nějaké občerstvení. Jinak bývají ty dílničky – Vánoční a Velikonoční, tak to si vždycky nachystáme různá tvořivá centra pro rodiče s dětmi a pak děláme vždy nějaké tematické akce na Den matek a Den otců...dítě přijde do MŠ s daným rodičem a je pro ně nachystáno nějaké dobrodružství, třeba výlet. To jsme minule s tatínky šli na túru na Lopeník.“* Zde je patrné, že MŠ si opravdu chystají pro rodiče spoustu akcí, kde se mohou zapojovat a více tak poznat prostředí, ve kterém jejich dítě tráví dost času a kde se o něj učitelky starají. Začínající učitelky hovořily především o akcích s rodiči, které jsou výborným způsobem, jak navázat užší vztah. Rodič takto pozná učitelku i z jiné stránky, nežli jen té profesní.

Učitelky s dlouholetou praxí si budují úzký vztah taktéž díky společným akcím pořádaných mateřskou školou, ale zmiňují taktéž složitost navázání kontaktu s rodiči. Během dne nemají větší příležitost pro sblížení, protože se věnují dětem a jiné práci. Učitelka P6 tuto situaci popsala takto: *„Ono je to docela složité. Protože při příchodu dítěte do mateřské školy většinou učitelka nemá tolik času, aby s rodičem probrala důležité věci o jeho dítěti, nebo ostatní záležitosti. Proto si takové rozhovory většinou necháváme až na dobu, kdy si rodič pro dítě do školky přijde a je tak více prostoru a času na rozhovor. Ne vždy jde pouze a jen o rozhovor o dítěti, je důležité s rodiči vést také rozhovory na jiné témata. Takto můžeme i odstranit nějaké bariéry, které mohou rodiče vůči učitelkám mít. I pokud s tím sami nepřijdou, vždy se s nimi snažím prohodit aspoň každý den pár slov.“*

Z vyjádření učitelky P8, která už v MŠ také učí delší dobu, je patrné, že každá učitelka nejdříve musí poznat rodiče, aby věděla, jak s ním komunikovat a jednat. *„Když jsem začínala, tak mi trvalo, než jsem rodiče poznala a věděla, jak se k nim chovat. Člověk si musí vytvořit půdu pod nohama a pak je to hned lepší komunikovat a vytvářet si vztah.“*

Domnívám se, že zde učitelky s delší praxí vidí úskalí při tvoření úzkého vztahu. Během pracovního dne totiž nemají dostatek času a prostoru pro budování vztahu, takže se snaží využívat každou volnou chvíli, která se jim naskytne. Vědí, že jsou rodiče, kteří za nimi sami nepřijdou a nezeptají se na nějaké informace. Na základě svých zkušeností už učitelky tyto rodiče dokážou lépe odhadnout a jsou schopny s nimi navázat lepší vztah než začínající učitelky, které jsou teprve na začátku své kariéry.

III. Komunikace – základ vztahu

Již u předchozí kategorie se učitelky zmiňovaly o významu komunikace při utváření úzkého vztahu s rodiči. Právě proto jsem zvolila komunikaci jako další kategorii, jelikož hraje hlavní roli u vztahů mezi učitelkami a rodiči. Začínající učitelky uvedly, že někteří rodiče je nepovažují za profesionálky, jelikož nemají žádnou praxi.

Učitelka Z2 vzpomínala na své začátky. *„Nejnáročnější to pro mě bylo prvním rokem, kdy jsem nastoupila do školky. Ale teď už mi tato komunikace nedělá problém. Občas se stane, že narazím na problém, kdy musím rodičům ohledně jejich dítěte něco vytknout, tak se s tím, že by jejich dítě něco udělalo špatně, nechtějí smířit a házejí vinu na všechny okolo. Proto jsem se musela naučit dobře argumentovat a rozhodně si stát za svým slovem a umět problém rozebrat. Když jim to řeknu jasně a srozumitelně, začnou mě vnímat a někteří si to vezmou k srdci.“*

Učitelka Z2 i Z4 se shodují na tom, že bez komunikace nemůže vzniknout žádný úzký vztah. *„Předpokladem vytvoření nějakého a to jakéhokoli vztahu je vzájemná komunikace. Bez komunikace a snažení to není možné. Někdy mám i takový nepříjemný pocit, když vidím, že rodič nemá zájem a přičí se mu se se mnou o čemkoli bavit...“*

Občas se v MŠ stávají situace, kdy rodiče odmítají komunikovat a nejeví žádný zájem o vzájemnou komunikaci. Učitelka Z1 uvádí způsoby, jak rodiče kontaktovat. *„Jsou tu rodiče, kteří na nějakou komunikaci kašlou a nemají zájem. Pětkrát něco napíšu a nezajímá je to, třeba náhradní oblečení, aby si na to dávali pozor, když chodíme s dětmi ven. Rodiče na to zapomínají. Pořád jim rozesíláme maily s informacemi, nebo píšeme něco na dveře, aby věděli, a stejně někteří zapomenou.“* Učitelka Z5 zmiňuje i další možnosti kontaktování se navzájem a to zvláště v případech, kdy se rodič stydí komunikovat s učitelkou přímo tváří v tvář. *„Máme i schránku důvěry, takže pokud mají nějaký problém, mohou se tímto způsobem ozvat.“* S touto formou komunikace mezi rodiči a učitelkami jsem se doposud ve své praxi nesečkala, ale domnívám se, že je to velmi dobrý způsob hlavně pro ty rodiče, kteří se brání osobnímu styku s učitelkou.

Učitelka Z4 klade důraz na každodenní komunikaci s rodiči. Popisuje ji takto: *„Jako já se snažím s těmi rodiči aspoň teda při tom předávání dětí trochu komunikovat, odpoledne jim říct něco co v ten den bylo důležitého u daného dítěte...samozřejmě to pozitivní! Ale většinou mně přijde, že to ani nevnímají.“* Při odpovědi bylo patrné, že je tato začínající

cí učitelka zklamaná. Podle ní ji rodiče nevnímají jako profesionálku a tudíž si z informací, které jim poskytuje, nic nedělají.

V praxi se učitelky v rámci komunikace musí naučit naslouchat rodičům a snažit se dozvědět co nejvíce informací. I maličkosti mohou hrát roli při vytváření úzkého vztahu. Zvláště, pokud nemá učitelka dostatek informací od rodičů, může zbytečně udělat při své práci chybu. Učitelka P8 říká: *„Je také důležité pozorně poslouchat, co nám chtějí rodiče říct a zabývat se i jejich poznatky o dítěti (např. když maminka přijde s tím, že se dítěti nechce do školky protože... nebo naopak dítě nechce ze školky domů, u dítěte pozorují ty a ty změny v chování atd). Rodiče nám tyto informace sdělovat nemusí a my pak marně pátráme, proč se dítě najednou chová odlišně...Pokud nevíme, že je dítě alergické, nebo že má jiné problémy, tak to je potom těžké. Můžeme úplně zbytečně udělat chybu.“*

Komunikace je tedy ze všech pohledů brána jako základ úzkého vztahu mezi učitelkami a rodiči.

IV. Výhody a nevýhody úzkého vztahu

Pokud již úzký vztah s rodiči vytvoříme, můžeme si klást otázku, zda tento vztah přináší nějaké výhody či nevýhody. Učitelka Z4 popisovala jako výhodu situaci, kdy se učitelka a rodiče navzájem podporují a komunikují. Máme na mysli situace, kdy se **odstranily všechny bariéry v komunikaci** a učitelka ani rodič nemají žádné zábrany a jsou ve vzájemné komunikaci upřímní. Všechny důležité informace si sdělí přímo a neostýchají se z reakce toho druhého. Učitelka P6 říká, že *„úzké vztahy jsou dobré v tom, že nemáme nějaký problém s rodiči o čemkoli diskutovat a probírat. Nebojíme se za rodiči s čímkoli přijít a myslet si, že nás třeba nepochopí.“*

Pokud je tedy komunikace upřímná a otevřená, má to **pozitivní vliv na rozvoj dítěte**. Tento vliv spočívá v tom, že obě strany jsou schopny spolu velmi dobře vycházet a pokud má dítě jakýkoli problém, nebojí se ho hned řešit a najít vhodnou metodu, jak dítě dále posouvat v jeho rozvoji. *„Tak pozitiva určitě hlavně pro to dítě, když se ta rodina a učitelka podporují, tak to harmonické prostředí pomáhá dítěti lépe prospívat a růst. Ale určitě i pro mě a toho rodiče, abychom se navzájem nebály, co kdo udělá, řekne...abychom se respektovali a vycházely si vstříc. „Stejně tak i učitelka P6 hovořila o tom, že prioritou je pro učitelky dítě a až poté jeho rodiče. „To nejdůležitější je pro nás přece dítě, rodiče jsou až na druhé koleji. Tím ale samozřejmě nechci říct, že vztah s rodiči není důležitý. To urči-*

tě je, ale náš zájem je v tom, abychom vychovali slušné dítě, rozvinuté v mnoha oblastech a schopné nastoupit do základní školy bez sebemenších potíží.“

Pokud se snažíme vytvořit úzký vztah s rodiči, pro některé učitelky, zejména začínající, může vzniknout **problém s časem či nedostatkem energie a chuti**. Učitelka Z4 uvádí: „...no je tomu potřeba věnovat nějaký čas...mimo tu přímou práci s dětmi, přípravu, tak ještě investovat energii do těch vztahů s rodiči...a ti rodiče jsou různí...“ Podle ní je velmi obtížné některé rodiče více poznat, takže to může některé odradit a už se nebudou chtít snažit s nimi více komunikovat a pokusit se o bližší vztah. Vnikne tzv. „bariéra“, kdy si učitelka vytvoří názor a je velmi těžké přistupovat ke každému rodiči stejně a dát mu také stejné šance. Důležitou roli hraje také trpělivost, jelikož učitelka musí s rodiči jednat individuálně. Učitelka Z3 říká: „*Negativum je to, že než si učitelka vytvoří takovýto vztah s rodiči, zabere to spoustu času a energie. Navíc nikdy není jisté, že její úsilí přinese ovoce. Měla jsem z toho někdy i doma stres, říkala jsem si, že to třeba je i moje chyba.“*

Při komunikaci s rodiči by si učitelky měly držet **profesní odstup**, protože pokud si z rodičů udělají nejlepší kamarády, může se stát, že poté si bude rodič myslet, že má jeho dítě jistá privilegia. Podle učitelky P8 „*to určitě nikdo z nás nechceme, takže nějaký odstup by tam být měl a pokud máme maminku velmi dobrou kamarádku, tak ji hned říct, že až se třeba vyskytne problém, tak prostě bude jednat tak jako s jiným rodičem.*“ Je tedy nutné si stanovit mantinely, jak blízko si rodiče „připustíme k tělu“.

Jak se říká, „nic se nemá přehánět“. Takže i v tomto případě by to učitelky neměli s velmi kamarádskými vztahy přehánět. Učitelka P7 uvádí: „*Všechno má své meze, takže by se to s přehnanou komunikací a velmi kamarádskými vztahy nemělo přehánět. Asi by nebylo dobře, kdybychom s nějakou maminkou byly velmi dobré kamarádky. Mohlo by se stát, že bych poté její dítě viděla v jiných očích, a i možné problémy bych třeba až tak nechtěla řešit, protože bych to přece nemohla své kamarádce všechno říct. Třeba, že zrovna její dítě je na tom špatně, že nic nezvládá a také že by se mu měli doma více věnovat. Takže přátelský vztah určitě, ale nepřehánět to.*“ V MŠ často nastávají situace, kdy je učitelka povinna sdělovat i nepříjemné informace o dítěti jejich rodičům. Nemělo by se stát, že učitelka bude o dítěti mluvit jen pozitivně a vyzdvihovat jeho silné stránky a to je z důvodu, aby si nepokazila úzký vztah s jeho rodiči.

Učitelka P6 sdělila velmi hezký příklad své kolegyně, kdy má matka a učitelka úzký vztah. „*Jako příklad můžu uvést situaci, kdy měla kolegyně problém s tím, že měla ve*

třídě dítě, které bydlelo ve stejném domě jako ona. Maminka dítěte byla dlouholetou a dobrou kamarádkou učitelky a dítě učitelku oslovovalo "teto". Při školní docházce se muselo dítě naučit oslovovat "tetu" paní učitelkou a mělo s tím velké problémy. Ve třídě na toto oslovování zapomnělo. Zde vidíme jen drobný problém, kdy dítě učitelku oslovovalo jinak, nežli je vhodné, v prostředí školy. Dítěti dlouho trvá pochopit, proč je toto oslovení nevhodné a špatně si zvyká na jiné.

V. Osobnost učitelky

Pokud chceme vytvořit úzký vztah s rodiči, je potřeba se zaměřit na osobnost každé učitelky a především na to, jak by měla k rodičům přistupovat. Učitelky se často v odpovědích zmiňovaly o své osobě a to konkrétně v souvislosti s tím, co všechno musí zvládnout, aby s rodiči vycházely. Při rozhovoru odpovídaly učitelky začínající i učitelky s praxí podobně. Vždy se zmínili o tom, co všechno občas musí „překousnout“ a jak je náročné s některými typy rodičů vůbec navázat komunikaci.

Učitelka Z2 bere svou práci jako profesi, kde se musí umět domluvit s každým rodičem a i když z některých rodičů nemá dobrý pocit, musí s nimi komunikovat. Uvádí: „Bez komunikace a snažení to není možné. Někdy mám i takový nepříjemný pocit, když vidím, že rodič nemá zájem a přičí se mu, se semnou o čemkoli bavit, ale je to má profese.“ Učitelka P8 zdůrazňuje skutečnost, že rodič musí brát učitelku je profesionálku, která má své kompetence a ty musí respektovat. „Je potřeba také rodičům stanovit nějaké meze, kam můžou zajít a kam už ne. Jinak by nám někteří rodiče rádi diktovali, co smíme a co ne, a to nesmíme připustit. Rodiče musí vědět, že jsme ochotni jim vyjít vstříc, ale vše má své meze. Učitel jsem já a přes to prostě nejede vlak“.

Každá učitelka musí být schopná komunikovat se všemi typy rodičů. Učitelka Z3 popisuje svou snahu komunikovat, ovšem zároveň tvrdí, že pokud rodič nemá zájem, nenutí ho. „Snažím se s rodiči komunikovat, abych navázala užší vztah, ale zároveň je do komunikace nijak nenutit. Když je potřeba řešit nějaký problém, řeknu to kulantně, aby rodič neměl pocit, že ho kritizuju. Zároveň když po rodičích něco potřebuji, slušně požádám. Pozvu je k zapojení se do přípravy besídky a podobně. Při těchto akcích se spolu více bavíme a je to takové skvělé prostředí a atmosféra.“

Každý rodič je jiný, stejně jako každá učitelka. Proto je tato práce komplikovaná a k vytvoření úzkého vztahu je zapotřebí snaha z obou stran. Učitelka Z3 uvádí: „Je to složi-

té, ale každý jsme holt jiný a učitelka se musí pokusit vyjít vstříc všem rodičům.“ Vždy je důležité se alespoň pokusit navázat kontakt. Poté už sama vidí, jaký způsob komunikace použít.

Pokud mluvíme o samotné učitelce, je důležité se zamyslet i nad délkou její praxe. Jak uvedla učitelka Z3, někteří rodiče mají problém přijmout tuto učitelku jako profesionálku a také s ní takto komunikovat. Často si neuvědomují, že mnohdy má tato začínající učitelka vyšší vzdělání, než učitelka s dlouholetou praxí. Je to otázka diskuze, ale rodič by v tomto případě měl učitelku nejdříve poznat a až poté ji soudit. „*Jsem začínající učitelka, tak třeba bude mít některý z rodičů pocit, že nemám dostatek zkušeností pro práci s dětmi, zvláště když sama žádné děti zatím nemám. Mohl by se mnou pak mít nějaký problém, ale věřím, že vše zvládnou jako profesionál*“. Zde vidíme i pohled učitelky P8, která vzpomíná na své začátky v mateřské škole. Z její odpovědi vyplývá, že učitelka se nesmí nechat hned na začátku odradit chováním a jednáním některých rodičů, ale měla by jim spíše dokázat, že je to profesionálka a dokáže si se vším poradit. Situaci popsala takto: „*Těžké je se například prosadit, když jste nová, mladá a rodiče na vás nejprve koukají jako na někoho, kdo nic neví a kdo se nejprve musí osvědčit, aby ho brali vážně. Když se vám však povede osvědčit a dokázat jim, že opravdu se jejich dětem snažíte pomoci, tak pak už to jde v podstatě samo. Nesmíte se ale nechat odradit některými neúspěchy*.“

Učitelka Z4 se zmínila o důležitém faktoru při tvoření úzkých vztahů. Uvádí, že: „*Jako hlavně jsem tu kvůli těm dětem a žádný rodič mě nedonutí tuto práci opustit. A děti přece jen nemůžou za to, jaké mají rodiče*.“ Pro učitelku je nejdůležitější samotné dítě a rodiče jsou až na tzv. „druhé koleji“. Je samozřejmé, že vytvoření úzkého vztahu se odráží i na samotné práci učitelky s dítětem. I učitelka P6 se shoduje na tom, že jde vždy v první řadě o samotné dítě a až poté o rodiče. Tato učitelka je v praxi delší dobu, tudíž komunikace s některými rodiči ji příliš nebaví, ovšem je to její práce a snaží se přistupovat ke každému stejně. „*Je důležité, aby učitelky s rodiči vycházely dobře, protože potom se to může také odrazit na samotném dítěti. Jde přece hlavně o ty děti, ne o rodiče. Ať už jsou takový nebo makový, tak to musíme nějak zkousnout a snažit se. Pokud to vzdáme předem, tak to nikam nevede, takto si vztah nikdy neutvoříme. Někdy to už třeba ani nebaví za ty roky, ale jsem učitelka a je to má práce*.“

U vzájemných vztahů je nutné, aby učitelka uměla vyslechnout každého rodiče a také mu říct i své poznatky. Pokud nastanou jakékoli problémy u dítěte, učitelka by si měla s rodiči promluvit. Učitelka Z5 sdělila, že je velmi dobré nejdříve dítě pochválit a až

poté přejít k danému problému. „Musíme umět rodiče prostě vyslechnout a podle mě je na tom založený vztah s rodiči. Ted' mě třeba ještě napadlo, že bychom neměli říkat o dítěti špatné věci, co mu nejde hned. Začít vždy tím pozitivním, co mu šlo, v čem bylo dobré a jako až pak to, co se mu nedařilo. U těch vzájemných vztahů musíme dítě nejdříve pochválit a potom nějak jemně naznačit, co mu dělalo problém a tak.“ Stejně tuto situaci vidí i učitelka P8, která popisuje tuto situaci stejně: „Pokud paní učitelka ví jak k rodičům přistupovat, že je nesmí zahlcovat negativními věcmi o dítěti, ale naopak se snaží vyzvedávat kladné vlastnosti dítěte, ale ne na úkor jeho dalšího rozvoje, tak rodiče budou mít pocit, že se jim snaží pomoci a ne že jim předhazuje, že špatně dítě vychovávají. Vždycky by se mělo začít těmi klady a pak přejít k problémům.“ Zde je patrné, že učitelky začínající i učitelky s praxí mají stejný pohled na tuto situaci.

Každý člověk během svého života vstupuje do množství různých interakcí a vztahů s různými očekáváními. Ze sociální psychologie je známo a výzkumně prokázáno, že to, co od druhé strany očekáváme, se promítá do vzájemných vztahů a konkrétních projevů (např. jak reagujeme, jak se tváříme, gestikulujeme, mluvíme), které si nemusíme zcela uvědomovat (Helus, 2009). Učitelky hovořili důležitosti neverbální komunikace při vytváření úzkých vztahů. Pokud si chceme získat rodiče a přesvědčit je o své profesionalitě, je nutné tak i působit. Z neverbálních projevů totiž zjistíme daleko více informací o člověku, než z mluveného slova. Učitelka Z5 popisuje svůj způsob komunikace s rodiči takto: „Když si pro dítě rodiče přijdou do školky, tak se snažím nejdříve mít oční kontakt a třeba i mimika a výraz v obličeji dělá hodně. Snažím se být usměvavá a netvářit se našťvaně, když mě něco i třeba štve. Snažit se mu odpovídat vždy kladně, chválit dítě za každou maličkost a až pak začít řešit nějaký problém. Říct: „dneska jí to šlo, ale...“, Měla jsem jednou problém s holčičkou, která se vztekala a nechtěla si uklidit hračky. Přišel tatínek, tak jsem mu první řekla, že jí šlo to a to, a až pak jsem mluvila o tom, jak si ty hračky nechtěla uklízet. Já jsem optimista a vždy řeším věci v klidu a bez problémů. A to třeba, i když se rodiče někdy tváří dost našťvaně třeba z práce, nebo nemají náladu se bavit. Učitelka se musí snažit řešit vše s nadhledem a ne se vztekat a mluvit jen o záporných věcech.“ Tato učitelka je velmi optimistická. Je otevřená a svoje pocity dává najevo svou mimikou a gestikou. Na rodiče je milá a vždy pozitivně naladěná. Zastává ten názor, že pokud je učitelka pesimistka a vždy hovoří pouze o problémech, tváří se našťvaně či znuděně, rodič velmi rychle vycítí její rozpoložení a může si na ni udělat svůj názor. Ten je však negativní.

Učitelky musí být schopny „ustát“ i některé výrazy rodičů, kteří se ovšem nemusí ovládat. Učitelka Z5 uvádí: *„Nejvíc mě štve, když každý den přijde jedna maminka a tváří se jak kakabus, nepozdraví, neusměje se a ani se na to dítě nezeptá. Jen si ho vyzvedne a tím to hasne. Tak toto mě třeba dost štve, protože člověk se snaží a ona nejeví ani špetku zájmu o své dítě.“*

V MŠ učitelka přijde do kontaktu se spoustou rodičů, kteří se jí nemusí líbit z mnoha důvodů. Během praxe získává zkušenosti, která upotřebí při individuální práci s rodiči. Učitelka P6říká: *„Vždycky se totiž najde nějaký rodič, kterého nebudete třeba moci rozdýchat, ale to se vše nějak usadí a vy budete vědět, jak s takovými rodiči mluvit a jak je dostat tam, kam vy potřebujete. A to hlavně, aby se o dítě zajímali a snažili se s vámi nějak spojit síly.“*

V mateřské škole je každý den jiný a proto se může stát, že některý den se učitelce může zdát perfektní a jiný špatný. Při této práci je důležité ujasnit si priority a také si odpovědět na otázku, proč tuto práci vykonáváme. Učitelka Z5 říká: *„Jsou dny, kdy to jde a dny, kdy si člověk řekne, už to dál nejde. Jako myslím si, že jsou všude rodiče, kteří už učitelkám „píjí krev“, ale nikdy to není důvod pro to skončit s tak krásnou prací.“*

Na závěr bych ráda citovala 2 učitelky, které hovořily o významu pochvaly rodičů. Učitelka P6říká: *„Třeba jedna maminka mi říkala, že nás obdivuje, že zvládneme tolik dětí vůbec uhlídat, natož tak s nimi ještě dále pracovat a rozvíjet je. To mě moc potěšilo a taky nakoplo dál.“* Učitelka P7 sděluje: *„Je strašně fajn, když přijde nějaká maminka se slzami v očích a osobně poděkuje za vše, co jsme pro její dítě udělaly, jak jsme jim moc ve všem pomohly. To myslím mluví za vše.“*

Pro učitelky je největší poctou pochvala od rodičů. Vždy když rodič dokáže ocenit úsilí učitelky, posune ji o krůček dál. Učitelka takto získává jistotu a motivuje ji to k lepší práci. V této kategorii jsem se snažila popsat momenty, kdy učitelky vzpomínaly na svá úsilí při utváření vztahu s rodiči. Vždy je nejdůležitější snaha učitele navázat kontakt s rodiči. Učitelky často mluvily o přetvářce, protože někdy nastanou situace, kdy jim rodiče nejsou příliš sympatičtí. V takovém případě musí učitelka jednat s každým rodičem stejně a neměla by mít své oblíbené.

Ne vždy je učitelka optimista a vidí vše bez problému. Podle učitelky Z2 je velmi těžké donutit některé rodiče k spolupráci. Ráda by si s nimi vytvořil vztah, ovšem pokud je rodič tvrdohlavý a jen jeho názor je správný, je tato práce velmi obtížná. *„Ono už potom*

člověka ani nebaví se snažit, když vidíte, že to nemá žádnou odezvu. Rodiče nepřinutím k tomu, aby se více zapojovali. Jako myslím si, že by bylo krásné mít s každým hezký vztah, ale jsem spíš realista.“

Učitelka Z4 popisuje svůj problém s rodiči, kdy se musela skutečně hodně ovládat, aby nebyla na rodiče nepříjemná. Říká: *„Ty problémy tu určitě někdy nastanou, před Vánoci třeba jsme měli na nástěnce, asi měsíc dopředu, že si děti mají přinést zelená trička...jako od začátku roku rodičům opakujeme, že všechno mají na nástěnkách, ať to co bylo, právě děláme nebo plánujeme, co budou děti potřebovat...prostě snažíme se přehledně, aby ty rodiče fakt věděli...mno v den besídky dojde maminka, našťvaná! Její kluk jako jediný nemá zelené triko, jak to vypadá, proč jsme jí to neřekly, jak se opovažuju jí to zatajit!!! No hrůza...úplně na mně vyjela. No jako první impulz jako byl útok, ale tak našťestí mi došlo, že se mám dvakrát nadechnout a teda prostě jsem řekla, jak to bylo, že informace byly na nástěnce a všichni to viděli...no jako dobře mě vytočila a ještě mě bude obviňovat!“* Sebeovládání je zde velmi důležité a potřebné. Učitelka si nemůže dovolit zvýšit hlas na rodiče, nebo na ně být nepříjemná a třeba i vulgární. V takových situacích je důležité zachovat „chladnou hlavu“ a přemýšlet o dalším postupu.

VI. Typy rodičů

Při navazování úzkých vztahů se učitelka setkává s různými typy rodičů. Dotazovala jsem se v průběhu rozhovoru na to, zda rodiče mají zájem spolupracovat a komunikovat. Většina učitelek se shodla na faktu, že rodiče se dají rozdělit na dvě skupiny, kdy první se chce zapojovat a snaží se navazovat s učitelkou úzký vztah hlavně pro dobro svého dítěte. Druhá skupinka rodičů se většinou o své dítě v mateřské škole vůbec nezajímá. Nechce komunikovat ani se zapojovat do aktivit pořádaných mateřskou školou. Jsou to většinou ti rodiče, kteří mají hodně práce a nemají čas, nebo rodiče flegmatictí, kteří jsou velmi pohodlní a nechtějí dělat nic navíc.

Učitelka P6 to potvrzuje. *„Lze to rozdělit na dva typy rodičů. Rodiče, co spolupracují s mateřskou školou perfektně, to znamená, že se podílí na akcích, které jsou mateřskou školou pořádány, zajímají se o týdenní plán, potom o to, co jeho dítě baví nebo v čem má nedostatky, rodiče, kteří jsou s učitelkami schopni komunikovat, ať už je to komunikace tváří v tvář, telefonicky nebo aspoň přes email. A ta druhá skupina rodičů, to jsou ti, co ráno přivedou dítě do školy, učitelku ani nepozdraví, nezajímají se o to, jak se jejich dítě*

chová, co mu jde a co ne. Školku berou prostě jako nějakou "hlidárnu", kde si dítě odpoledne zase vyzvednou. Takto to funguje si myslím ve všech školkách, vždy se najde někdo, kdo je ochotný a kdo není. "Podobně popisuje i učitelka Z3, která odpověděla takto: „Jenom přijdou, dají vám dítě a pak si ho zase vyzvednou, jiní rodiče se zase montují do všeho a ještě vás poučují.“

Učitelka Z4 se většinou setkává s takovými případy, kdy rodič dítě pouze vyzvedává, zeptá se jen „na oko“, co dítě celý den dělalo a spokojí se s jednoduchou odpovědí. Tito rodiče se třeba zúčastní nějaké společné akce, ale není to jejich osobní zájem a nadšení. „Rodiče zajímají dvě věci: „Spal?“ „Ano mamko, spal.“, „Jedl?“ „No jedl“. A prostě jsou spokojeni. Jako jinak se nezajímají...prostě oni to chápou jako takovou úschovnu dětí, že je tady nějak chceme vzdělávat, rozvíjet, tak to už ne....Jako třeba, když máme nějaké akce pro rodiče s dětmi, tak přijdou...podívají se na besídku nebo na dílničkách něco vytvoří...ale jako aj to je takové rychle rychle a domů, že by tady strávili více času, chtěli poznat, jako blíže poznat tady to prostředí...i nás třeba, tak to ne.“

Některé učitelky vzpomínaly na konflikty s rodiči, kdy ony za nic nemohly, ale rodiče to viděli jinak. Dle odpovědí participantek mohu říci, že většinou rodiče neuznali svou chybu, i když se pletli a jednali s učitelkami jako s někým podřadným. Učitelka Z1 říká: „Teď si vzpomínám, jak jednou rodič poslal na školku hygienu, zdálo se mu, že tam něco smrdí. Tak přišli, zkontrolovali to a zjistili, že je to v pořádku a když mu pak podali zprávu o tom, že je všechno v pořádku tak rodič znovu podal stížnost. Tak došli znovu a čuchali i k oblečení dětí a na zemi. Nakonec na nic nepřišli a ten chlap už to potom stáhl“.

Dalším typem rodičů jsou ti, kteří si myslí, že učitelky jsou pouze „hlídačky“ pro své děti. Domnívají se, že na děti pouze dohlízejí, dají jim najíst, jdou s nimi na procházku a tím jejich práce končí. Učitelka Z2 tyto rodiče popisuje takto: „Máme tu ale jednoho tatínka, který má vždycky pravdu a učitelka je pro něj jen něco jako hlídání, myslí si, že nic neumím a že si s dětmi jen hrajeme.“ Tento výrok potvrzuje, že rodiče by nejdříve měli přijít a na chvíli se třeba podívat, jak učitelka s dětmi pracuje. Vždy je možnost, že pokud si rodič není jistý kvalitou práce učitelky, může se podívat a popřípadě své dítě přeradit nebo si i oprávněně stěžovat. Ovšem většinou rodiče vůbec nevědí, co učitelky s dětmi za celý den dělají. Jsou i případy, kdy učitelky se o dítě starají lépe, než samotný rodič. Učitelka P7 říká: „Kolikrát nám připadá, že o dětech víme více než rodič.“

Poté máme rodiče, kteří participují s MŠ. Učitelka Z2 říká: „*Někteří rodiče aktivně podporují naši mateřskou školu, účastní se našich akcí, podílejí se na jejich přípravách, podporují školu finančně ale i materiálně. Nosí nám nějaké hračky, co už nepotřebují. A někteří naopak nemají zájem se zapojovat, ovšem v takových případech j my jako učitelky nutit nemůžeme, takže to záleží na nich.*“ Takoví rodiče jsou u učitelky velmi oblíbení. Správě by učitelka neměla mít oblíbence a to jak děti, tak rodiče. Ovšem učitelky přiznávají, že pokud se rodič snaží zapojovat, stoupne v jejich očích o křůček výš. Tuto situaci popisuje učitelka P6: „*Když rodič pomáhá a je vidět, že se snaží vyjít vstříc a chce pomoci, zanechá to v nás velmi dobrý dojem. S takovými rodiči se i více bavíme, a ať chceme nebo ne, stanou se časem více oblíbenými.*“

Pro mnohé učitelky je problém navazovat úzký vztah s rodiči, kteří žijí pro své dítě a neumí přijmout jakékoli výhrad. Zde nastává problém v komunikaci, jelikož učitelka může mít strach z negativní reakce rodiče. Zvláště informace, které rodiče dostanou od začínající učitelky, pro ně mohou být absurdní. Mohou obvinít učitelku z nedostatečné praxe a krátkého poznání jejich dítěte. Učitelka P6 sděluje: „*Nejhorší jsou ti rodiče, kteří se o své dítě zajímají a pokud jim řeknete nějaké negativum, tak je to pro ně pohroma. Vidí totiž v dítěti velký potenciál a jeho nedostatky si prostě a jednoduše nepřipouští. Nepřijímají také rady od učitelek a z vlastní zkušenosti už vůbec ne od začínajících učitelek. Mezi další problémový typ rodičů patří ti, kteří své dítě zanedbávají... Dále jsou problém také s rodiči, kteří se o dítě nezajímají. Tady můžeme vidět zanedbávající styl výchovy. Dítě chodí do školky nevhodně oblékané, s dětmi se příliš nebaví, špatně mluví, nemá základní stravovací návyky nebo základy slušného chování. S takovým dítětem je to potom těžké.*“

Existují také případy, kdy rodiče mají velmi inteligentní dítě, které je šikovné v mnoha oblastech, ovšem některé základní praktické činnosti jako například hygiena, děti velmi často nezvládají. Pro tyto rodiče je velký problém slyšet kritiku, jelikož své dítě vidí ve zcela jiném světle. Učitelka P8 sděluje: „*Nejsložitější komunikace je s ambiciózními rodiči, kteří trpí tzv. opičí láskou ke svému dítěti (dítě má bohaté znalosti, logické myšlení má většinou na vysoké úrovni, nad některými jeho zájmy se pozastavím i já, ale po sociální stránce je dítě doslova neschopné, hygienické návyky pokulhávají, nesamostatné, potíže s oblékáním, s jídelm atd.) a teď je těžké to tomu rodiči vysvětlit, protože on vidí jen to své dokonalé, chytré dítě a úplně zapomíná na to, že ho ještě v šesti letech obouvá a obléká.*“

Ráda bych uvedla ještě jeden příklad, kdy učitelka P7 popisuje problém s jednou maminkou, která je velmi háklivá na to, co její dítě v MŠ jí. „*Jednou se mi stalo, že mě*

maminka obvinila, že nutím její dceru jíst maso. Což nebyla pravda. Jen jsem chtěla, aby to ochutnala a to mi stačilo. Byla si dokonce stěžovat, ale nikdy mě nenapadlo, že bych tuhle práci nechtěla dělat. “Učitelka v této situaci těžko argumentuje, protože nemá žádný důkaz toho, že dítě nenutila.

Učitelky se v rozhovorech často zmiňovali o rodičích, protože práce s nimi je velmi důležitá, pokud chceme dítě posunout dál v jeho vývoji. Nezbytná je spolupráce a komunikace právě z toho důvodu, aby mohl vzniknout mezi oběma stranami úzký vztah. Při tvoření těchto vztahů je vždy důležité se nejdříve s rodiči seznámit a snažit se zjistit o každém nějaké informace. Jakmile rodiče poznáme více do hloubky, sami si zvolíme způsob, kterým s nimi budeme komunikovat a tím pádem si budeme pomalu vytvářet úzký vztah. Zde měli stejný názor učitelky začínající i učitelky s delší praxí. Obě strany uvedly podobné problémy, se kterými se v praxi běžně setkávají. Ovšem práce s rodiči je jistě náročnější pro začínající učitelky z důvodu krátkého poznání.

VII. Vliv vzdělání rodičů

V rozhovorech mě také zajímal vliv nejvyššího dosaženého vzdělání rodičů na vztah s učitelkou. Zajímalo mě, zda učitelky berou vyšší vzdělání rodičů jako pozitivum při komunikaci a utváření vztahů. Zde jsem se setkala s různými názory. Každá učitelka má jinou zkušenost, ale všechny se jistě shodly na tom, že nejdůležitější je osobnost rodiče a vzdělání je až na „druhé koleji“.

Učitelka Z2 uvedla: *„Myslím si, že tohle je hodně individuální záležitost. Z mé zkušenosti nevidím rozdíl v tom, kdo má jaké vzdělání. Dnes má čím dál víc lidí vysokoškolské vzdělání, ale určitě to nic neznamená, znám spoustu maminek se základní školou a starají se o dítě ukázkově.“*

Některé učitelky uváděly mimo vzdělání i oblast finančního zabezpečení rodiny. Učitelka Z1 říká: *„Je to jedno, to záleží na osobnosti toho rodiče. Rodič se základní školou je mnohdy inteligentnější než s vysokou. Nezáleží na škole, ale spíš o tom, jak je rodina zabezpečena finančně. Mám jednu takovou zkušenost se třemi rodiči, jsou fakt bohatí a dávají to dost najevo. Mluví se mnou povýšeně a chovají se tak, mají školy a peníze a nezajímá je, že já ji mám taky. Neberou na nic ohled a opravdu se s nikým nebaví, berou nás učitelky jako já ani nevím co, prostě nic. Hlídáme jejich dítě a tím to hasne.“*

Učitelka P6 to vnímá podobně a doplňuje: *„Pokud je rodič bohatý, pořád to ukazuje okolí a myslí si o sobě a o svém dítěti jen to nejlepší, je potom těžké ho nějak dostat zpátky „na zem“, aby si uvědomil, že to tak není a že se mu snažíme jen pomoci, ne ho kritizovat.“*

Učitelka Z5 se setkala s maminkami, které mají obě vystudované učiliště a přitom každá je jiná. Z výpovědi vyplývá, že opravdu záleží na osobnosti rodiče, než na jeho dosaženém vzdělání. *„Jedna maminka má učiliště a perfektní, je to vidět v tom, že se mnou jedná v pohodě, snaží se ptát, když něčemu nerozumí a tak, ale druhá je taková, že hrozně křičí na dítě, mluví nářečím, tak to zní ještě tak zvláště. Myslím si, že rodiče s vysokou mají lepší vyjadřování a chápou více věcí, ale není to pravidlem. Mám tam nějaké rodiče s vysokou a ti třeba mají názor ten, že učitelka nemůže vychovávat ani vzdělávat, že je prostě jen hlídá. Máme tam i rodiče s lepší finanční situací, a pokud jim něco řekneme, ta to příliš neberou, protože jen oni mají tu svoji pravdu. Na škole nezáleží, chování je základ všeho, a pokud se člověk neumí chovat a jednat, tak je jedno jaké má vzdělání.“*

Je velmi složité říct, co je lepší nebo horší. Jedno je však jisté. Pokud má rodič vysokoškolské vzdělání, může být výhodou například při komunikaci s učitelkou, kdy se předpokládá, že bude tento rodič více rozumět všemu, co učitelka říká. Ovšem setkáváme se i s těmito případy, kdy učitelka Z3 vypráví: *„Kolikrát se líp domluvíte s rodičem, co má jenom základku, než s rodičem, který má 3 tituly z vysoké školy a má pocit, že spolkl všechnu moudrost světa a vy jste ta blbá a nerozumí tomu.“*

Na závěr bych ráda citovala učitelku P9, která uvedla: *„Možná záleží na vzdělání rodičů, ale ze všeho nejvíc záleží na tom, jak se rodiče dětem věnují, jak je rozvíjejí a jaký k dětem mají vztah. To je to podstatné a ne nějaké vzdělání.“*

VIII. Město vs. Vesnice

Při rozhovorech se učitelky zmiňovaly o významu mateřské školy na vesnici či ve městě. Mnoho učitelek uvedlo, že mateřská škola ležící na vesnici je pro budování vztahu lepší. V první řadě díky tomu, že se na vesnici lidé více znají, pomáhají si a mají k sobě blíže, nežli ve městě, kde se většinou lidé neznají a mají více starostí.

Podle učitelky Z1 jsou lidé z vesnice více ochotni spolupracovat a pomáhat. *„My jsme soukromá školka a na vesnici, tak většina rodičů spolupracuje a chce, líbila se jim*

školka a tak se snaží spolupracovat, navštěvovat akce, podporovat finančně, třeba přispět na koberec, který jsme musei dětem koupit“.

I podle učitelky P9 jsou na vesnici užší vztahy než ve městě. *„Učím na vesnické školce a tam se mi zdají vztahy daleko lepší než ve městě, komunikace je tady opravdu v pohodě, otevřená a nemáme tady většinou s nikým problém. Rodiče jsou tady myslím více ochotní a máme s nimi přátelské vztahy“.* Učitelka P7 dodává: *„Jsme školka na vesnici a tam se skoro všichni znají. O to je to jednodušší si tvořit nějaké vztahy.“*

Učitelka Z2 říká: *„Vzhledem k tomu, že jsme školka rodinného typu na vesnici, se s většinou velmi dobře znám. Většinou když si chodí rodiče pro děti, tak s některými maminkami se dobře známe, tak si povídáme a s některýma chodím i na kafe. Jsme malá vesnice, takže se opravdu všichni známe a vycházíme spolu. Jsou některé maminky, které mi třeba moc nesedí, protože vidím, jak se o některé děti starají, že chodí do školky špatně oblečené, nebo někdy nezaplatí školné, ale těch je jen pár a o to se stará paní ředitelka.“* Na tomto příkladu vidíme klasickou MŠ na vesnici, kdy se maminky velmi dobře znají s učitelkou a mají k sobě hodně blízko. V tomto případě mluvíme o úzkém vztahu učitelky a rodiče, kdy vše funguje tak jak má.

Učitelky Z3 zmiňuje i význam vesnické MŠ, kdy získává i lepší obraz nejen o dítěti, ale celé rodině. *„Mateřská škola, kde pracuji, se nachází v malé obci a většinu rodičů znám osobně i mimo prostředí MŠ. Mám tak lepší obraz o tom, jak se dítě projevuje ve školce a jak doma“.*

Podle mého názoru je význam této kategorie velký a z výpovědí učitelek je zřejmé, že učitelky z vesnických mateřských škol mají s rodiči lepší vztah s rodiči, který můžeme považovat za úzký.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Z rozboru vybraných kategorií nyní mohu odpovědět na své výzkumné otázky. Pro lepší přehlednost jsem se rozhodla znovu zmínit výzkumné otázky, na které budu následně odpovídat.

- Jak učitelky chápou úzký vztah?
- Jak si učitelky vytváří úzký vztah s rodiči?
- Co považují učitelé za výhodu úzkých vztahů s rodiči?
- Co považují učitelé za nevýhodu úzkých vztahů s rodiči?
- Jaké vztahy mají s rodiči začínající učitelky a učitelky s praxí?

Má **první výzkumná otázka** se ptala na to, jak učitelky chápou úzký vztah. Všechny zúčastněné učitelky chápou úzký vztah podobně, proto jsem se rozhodla vytvořit grafické znázornění výsledků a zároveň odpovědí na mou první výzkumnou otázku. Jsou zde uvedeny nejčastější výroky učitelek jak začínajících tak i s praxí. Díky jejich interpretaci jsem si také dokázala vytvořit vlastní definici úzkého vztahu, která zní: „*je to vztah mezi učitelkou a rodičem, který je založený na snaze komunikovat, spolupracovat a projevovat snahu a zájem o vytvoření bližšího vztahu*“

Obr. 1 Chápání úzkého vztahu

Ve **druhé výzkumné otázce** jsme se zaměřili na to, jakým způsobem se tyto vztahy utváří. Je to tzv. „běh na dlouhou trať“. Do složité situace se dostávají začínající učitelky, jelikož některé z nich potvrdily, že rodiče je ještě nevnímají jako profesionálky a často jejich názory ignorují. Při utváření úzkého vztahu je velmi vhodné využít akcí pořádaných mateřskou školou, kdy se rodiče mohou zapojovat a tím pádem mají učitelky velkou příležitost k většímu poznání a sblížení. Každá MŠ připravuje akce pro rodiče, že je potom na úvaze rodičů, zda chtějí a mají zájem více spolupracovat a participovat. Je pravda, že během normálního dne v MŠ učitelky nemají dostatek času a prostoru k delší komunikaci s rodičem, nicméně by se měla snažit s nimi prohodit aspoň pár slov. Stává se, že se rodiče bojí, nebo se stydí. V takovém případě doporučuji na rodiče netlačit a zkusit s nimi komunikovat na jiné téma. Je důležité poznat každého rodiče důkladně a na to je potřeba více času. V dnešní době je spousta možností, jak s rodiči trávit více času, proto by se měla každá MŠ zamyslet nad spoluprací s rodiči a případně zavést programy speciálně pro rodiče, děti i učitele.

Ve **třetí výzkumné otázce** nás zajímaly výhody úzkého vztahu z pohledu učitelky mateřské školy. Z odpovědí participantek jsme zjistili, že pokud se vytvoří úzký vztah mezi učitelkou a rodičem, bude jejich komunikace upřímná a otevřená. Tudíž při jakémkoli problému, který se v MŠ objeví, nebudou mít problém mezi sebou komunikovat. Učitelky se tedy v tomto případě nemusí bát přijít za rodiči a myslet si, že je třeba nepochopí, nebo nebudou chtít spolupracovat. Společná komunikace s rodiči má především pozitivní vliv na vývoj dítěte. Pokud budou mezi oběma stranami panovat přátelské vztahy, dítě nebude ve stresu a nic mu nebude bránit v dalším vývoji. Každé malé dítě vnímá všechny podněty kolem sebe a velmi dobře zachytí jakékoli napětí mezi dvěma lidmi. Tudíž pokud učitelka bude mít s rodiči problém, odrazí se to na dítěti. Není vyloučeno, že dítě se bude učitelce stranit, protože to vidělo nebo slyšelo u svých rodičů. Pokud taková situace nastane, doporučujeme, aby se učitelka vždy alespoň pokusila o společnou komunikaci s rodiči a to i v případě, že je jí rodič jakkoli nesympatický.

U **čtvrté výzkumné otázky** jsme se snažili přijít na nevýhody úzkého vztahu učitelky a rodičů. Podařilo se nám odhalit, že pro některé učitelky je komunikace a samotné vytváření vztahů velmi náročné z důvodů nedostatku času nebo energie a chuti se do toho vůbec pouštět bez ohledu na délku praxe učitelky. Jako další nevýhodu považujeme příliš kamarádský vztah učitelky a rodiče. Zde se několik učitelek shodlo na tvrzení, že pokud je učitelka nejlepší kamarádka rodičů, vede to spíše k neprofesionalitě učitelky. V tomto pří-

padě doporučujeme držet si větší odstup a to i v případě, že maminka dítěte je moje největší kamarádka. Vždy je potřeba mít mantinely a pravidla, kterými se bude učitelka řídit. Pro ni je pak velmi těžké nahlížet na všechny děti stejně a může se stát, že dítě bude mít privilegia, nebo ho budou ostatní děti brát jako „oblíbence“ učitelky.

Poslední výzkumná otázka se zaměřovala na učitelky začínající a učitelky s praxí delší než 5 let. Myslela jsem si, že se mi lépe budou provádět rozhovory se začínajícími učitelkami, jelikož k nim mám věkově blíže. Opak byl pravdou. Učitelky s praxí mluvili více k otázkám, na které jsem se jich ptala, tudíž jsem od nich získala více důležitých informací. Všechny učitelky se však shodly na tom, že mají dobrý vztah s rodiči. Některé by ho nazvaly jako úzký, ovšem samozřejmě by to platilo jen pro pár rodičů. Většinou uváděly, že záleží na typu rodičů. Někteří spolupracují a aktivně se podílí na akcích pořádaných MŠ, komunikují a hlavně mají snahu si vytvořit užší vztah. Jiní si děti pouze vyzvedají a nic neřeší, nebo jsou to takoví rodiče, kteří nejsou schopni přijmout jakékoli výhrady ze strany učitelky. Začínající učitelky občas vzpomněly na situace, kdy je rodiče nepovažovali za profesionálky a spíše je viděli jako „hlídačky“. Domnívám se, že všechny tyto názory by si rodiče měli ověřit přímo v mateřské škole. Pokud o učitelkách tvrdí, že se dítěti dostatečně nevěnují, nebo je jen hlídají, měly by alespoň na pár hodin přijít do mateřské školy a pozorovat práci učitelky během dne. Především u začínajících učitelek by bylo velmi vhodné, kdyby si rodiče pozvali přímo do MŠ alespoň na hodinu, aby ukázaly, že i ony jsou velmi kvalitní pracovnice a dokážou dítě rozvíjet stejně tak dobře, jako jejich starší kolegyně.

Ve svém výzkumu se odpovědi obou skupin učitelek ve většině případů shodovali. V dnešní době by se měly tyto úzké vztahy s rodiči vytvářet. Pokud nám záleží především na dítěti a chceme ho rozvíjet, doporučuji co nejlépe vycházet s rodiči, abychom s ním mohli všechno hned konzultovat a radit se o dalších postupech či metodách. Zvláště u dětí, které mají například poruchu pozornosti aj.

ZÁVĚR

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, co učitelky považují za výhodu a nevýhodu úzkého vztahu s rodiči. Nejdříve jsme se však snažili zjistit, co ony chápou pod pojmem úzký vztahu. Obě skupiny učitelek odpovídaly na stejné otázky a bylo zjištěno, že začínající učitelky mají větší problém s navázáním komunikace s rodiči, jelikož rodiče je neberou jako profesionálky, ke kterým by se v případě jakýchkoli problémů mohli obrátit. Také bylo zjištěno, že vždy záleží na typu rodiče. Mohly bychom je rozdělit na dvě skupiny. První je ochotná, vstřícná, spolupracuje a má s učitelkou většinou přátelský a bezproblémový vztah založený na otevřenosti a důvěře. Již v teoretické části jsme popsali vlivy, které mohou působit při budování vzájemného vztahu. Podle učitelek nemá vyšší dosažené vzdělání rodičů vliv na úzké vztahy. Většinou vždy záleží na osobnosti rodiče, jeho charakteru a zájmu. Mohou se totiž vyskytnout případy, kdy jsou rodiče vysokoškolsky vzdělání a nemají žádný zájem ani motivaci k tomu, aby s učitelkou vytvořili užší vztah a komunikovali více, než je nezbytně nutné.

Během rozhovorů bylo patrné, že učitelky se velmi snaží s rodiči navazovat užší vztahy, ale zejména začínající učitelky jsou zklamané z některých reakcí rodičů, kdy nejsou ochotní komunikovat. Všechny učitelky se shodly na tom, že vztah se bez komunikace a spolupráce obou stran neobejde a vždy záleží na snaze a zájmu. Dalším zjištěním bylo to, že učitelky na vesnici mají více vytvořených užších vztahů než ve městě. Ovšem ne vždy je to výhoda. Zjistili jsme, že tyto kamarádské vztahy mohou ovlivnit působení učitelky na dítě. Pokud bude učitelka kamarádka s maminkou dítěte, může tomuto dítěti „nadržovat“ či mávnout rukou nad problémy a častokrát se stává, že je nechce ani řešit proto, aby si vztah s maminkou nenarušila. Z výzkumu také vyplynulo, že učitelky vnímají vytváření vztahu za důležité, ale nejdůležitější je pro ně vždy samotné dítě. Jejich prací je vychovávat a vzdělávat děti předškolního věku a až poté se zabývat jejich rodiči. Když se zamyslíme, tak úzký vztah se dá vytvořit hlavně na základě pravidelné komunikace a spolupráce. Pokud se učitelkám podaří takový vztah vytvořit a udržet si ho, má to velmi pozitivní vliv na vývoj dítěte.

Domnívám se, že na všechny stanovené cíle bakalářské práce jsem našla odpověď a věřím, že tyto výsledky poslouží učitelkám mateřských škol jako náhled do této problematiky. Ráda bych, kdyby se zamyslely nad svým postupem při utváření vztahu s rodiči a uvědomili si, že pokud chtějí dítě co nejvíce rozvíjet, tak bez vzájemné spolupráce

s rodiči toho velmi těžko docílí. Je potřebné se nad tím více zamyslet a uvědomit si, že i v případě, kdy je rodič učitelce jakkoli nesympatický, musí být profesionálka a snažit se s nimi alespoň komunikovat bez problémů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BEČVÁŘOVÁ, Zuzana. *Současná mateřská škola a její řízení*. Praha: Portál, 2003, 152 s. ISBN: 80-7178-537-7.
- [2] ČAPEK, Robert. *Učitel a rodič: spolupráce, třídní schůzka, komunikace*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013, 184 s., [8] s. barev. obr. příl. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024746401.
- [3] ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.
- [4] CARVALHO, Maria Eulina P. de. *Rethinking family-school relations: a critique-of parentel involvement in schooling*. Reprinted. Mahwah: Lawrence Erlbaum, 2001. ISBN 9780805839579.
- [5] GAVORA, Peter. *Učitel a žáci v komunikaci*. Brno: Paido, 2005, 165 s. ISBN 80-7315-104-9
- [6] GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 2000, 207 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.
- [7] HAVLÍK, R. a KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2007. 174 s. ISBN 978-80-7367-327-7.
- [8] HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009, 286 s. ISBN 9788073676285.
- [9] HORKÁ, Hana a Zora SYSLOVÁ. *Studie k předškolní pedagogice*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011, 121 s. ISBN 9788021054677.
- [10] JANDOUREK Jan. *Sociologický slovník*. Praha, Portál 2001, 288 s. ISBN 80-7178-535-0
- [11] KLIMEŠ, Lumír, 1987. *Slovník cizích slov*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN neuvedeno.
- [12] KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 192 s. ISBN 978-80-247-3710-2.

- [13] KOLLÁRIKOVÁ, Zuzana a Branislav PUPALA. *Předškolní a primární pedagogika*. Vyd. 1. Editor Zuzana Kolláriková, Branislav Pupala. Praha: Portál, 2001, 455 s. ISBN 80-717-8585-7.
- [14] KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014, 256 s. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024744353.
- [15] KRAUS, B. *Rodina versus škola*. In JANIŠ, K. Rodina a škola. Hr.. Králové: Gaudeamus, 2001, s. 15.
- [16] KURINCOVÁ, V. 2001. Kooperácia školy a rodiny. In PORUBSKÁ, G.-SEIDLER, P.- KURINCOVÁ, V. *Diferenciácia, integrácia a kooperácia v edukačnom prostredí*. Nitra: UKF Pedagogická fakulta, s. 242, ISBN 80-8050-415- 6.
- [17] LABÁTH, Vladimír. *Residenciálna starostlivosť*. Bratislava: občanske združenie Sociálna práca, 2004. ISBN 80-89185-03-7.
- [18] LAŽOVÁ, Ladislava. *Mateřská škola komunikuje s rodiči: výměna informací, řešení problémů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, 130 s. ISBN 978-80-262-0378-0.
- [19] MAJERČÍKOVÁ, Jana et al. *Profesijná zdatnosť (self-efficacy) študentov učiteľstva a učiteľov spolupracovať s rodičmi*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2012. ISBN 978- 80-223-3345-0.
- [20] MAREŠ, Jiří a Jaro KŘIVOHLAVÝ . *Komunikace ve škole* . Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 210 p., [10] p. ofplates. ISBN 80-210-1070-3.
- [21] MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Vyd. 3. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-19-9.
- [22] *Pedagogická encyklopedie*. Vyd. 1. Editor Jan Průcha. Praha: Portál, 2009, s. 935. ISBN 978-80-7367-546-2.
- [23] PODLAHOVÁ, Libuše. *První kroky učitele*. 1. vyd. Praha: Triton s.r.o., 2004. ISBN 80-7254-474-8
- [24] PRŮCHA, Jan a Soňa KOŤÁTKOVÁ. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, 181 s. ISBN 978-802-6204-954.
- [25] PRŮCHA, J. WALTEROVÁ, E. MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

- [26] RABUŠICOVÁ, Milada. *Škola a (versus) rodina*. Vyd. 1. V Brně: Masarykova univerzita, 2004, 176 s. ISBN 8021035986.
- [27] SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2004, 48 s. ISBN 80-870-0000-5.
- [28] ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014, 377 s. ISBN 9788026206446.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

MŠ Mateřská škola

RVP PV Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 – Chápání úzkého vztahu

SEZNAM TABULEK

- Tab. 1 Benefity vztahu školy a rodiny
- Tab. 2 Základní charakteristika učitelek

SEZNAM PŘÍLOH

Rozhovor č. 1 (učitelka začínající)

Rozhovor č. 2 (učitelka s praxí)

PŘÍLOHA P I: ROZHOVOR Č. 1

Tento rozhovor byl proveden s učitelkou Z – 1 (začínající učitelka).

1. Jak podle Vás funguje spolupráce s rodiči?

„No to záleží, jak který rodič, někteří jsou ochotni a někteří ne. U nás je to tím, že my jsme soukromá školka a na vesnici, tak většina rodičů spolupracuje a chce, líbila se jim školka a tak se snaží spolupracovat, navštěvovat akce, podporovat finančně, třeba přispět na koberec, který jsme musei dětem koupit. Třeba na podzim byla akce rozsvěcování lampionu, nebo potom mají zahrnuté prvky montessori. To jsou různé pomůcky pro děti, takže rodiče mohou přijít odpoledne a pracovat s těma věcmi, pomáhají při nákupu hraček atd.“

2. Můžete mi popsat, co si představujete pod pojmem úzkých vztah s rodiči?

„Představuju si pod tím, že rodič sem mnou chce komunikovat, má zájem se podílet, že má zájem, co třeba v té školce dělají učitelky, zajímá se o portfolio, jestli má dítě problémy a v čem. Myslím tím třeba, i že neodvede jen dítě do školky, ale i se baví s učitelkou a mají takový, jak to nazvat, no asi kamarádský vztah. Což si myslím, že není dobré, že je potřeba mít odstup. Potom nastane nějaký problém u dítěte, ten chci řešit, ale bojím se, že ten rodič je můj kamarád a špatně by to bral. Jsou prostě nějaké hranice, přes které bychom neměli překročit, vždy si radši držet odstup. Úzký vztah je teda podle mě nějaký bezproblémový, kdy si s rodiči rozumíme a společnými silami se snažím dítě někam dostat a nějak ho posunout.“

3. Jaký máte vztah s rodiči dětí mateřské školy?

„Já si myslím dobrý, nemám s nimi problém. Jako já učím teprve rok, takže je to ještě takové čerstvé a vztahy si s nimi budují, někteří rodiče si dlouho zvykají na jinou učitelku. No jinak někteří rodiče jsou, dá se říct natvrdlí. Něco jim řeknu a musím to opakovat stokrát, než to oni nějak vstřebají a třeba udělají.“

4. Narušilo vám někdy něco tento dobrý vztah?

„Měla jsem jednou problém s rodiči, teda spíš s maminkou. Holčička je vegetariánka a hodně to doma řeší. Jednou na narozeniny přinesl nějaký kluk gumové medvídky a ona to snědla. Jenže ta maminka ji u toho nějak viděla, udělala scénu, jakože proč to jí, že je to zvířátko a ti se nejí, že jim to nemůžeme sníst. Měla potom spoustu řečí, že bychom si na to, co děti jí měli dát pozor, aby to nejedli a takové. Já jí na to řekla, že jsme to nevěděli, a že si na to dáme příště určitě pozor. Ono můžu mít nějaký konflikt, ale to si stěžují děti

většinou doma, přijdou domů a vykládají, co všechno dělali a aniž y chtěli, tak mohou říct něco, co se rodičům líbit nebude a hned je oheň na střeše.“

5. Je pro Vás důležité vytvářet si užší vztahy s rodiči?

„Pokud chci, aby se vztah rozvíjel, a máme ten cíl oba i s rodiči, tak je důležité, abychom měli vztah. Když není vztah, tak nedosáhneme společně rozvinout dítě. Když ho budeme vést, tak to bude mít smysl, a pokud spolu nebudeme vytvářet vztahy, měly bychom se domluvit a sjednotit. Vždycky jde hlavně o dítě, takže je potřeba s rodiči vycházet a snažit se.“

6. Jakým způsobem si tyto úzké vztahy vytváříte?

„Nejlepší je to při společných akcích, když pořádáme soutěže, tak přijdou i rodiče, nebo vyrábění. Tam je na to čas a prostor, kdy s nimi můžu mluvit víc i o normálním životě, že ve školce na to není čas. Jako třeba ráno nemám čas se sbližovat s rodičem, protože ráno je to firmol pro všechny. U těch akcí ale můžu víc rozvést komunikaci a s někým si oce porozumět. To už nejsme ve třídě a je tam uvolněnější atmosféra. Většinou pak poznají, že jsme taky jen lidi a mohou se nám i s něčím svěřit.“

7. A co ostatní učitelky, jaký mají ony vztah s rodiči a jak si ho utváří?

„Jiné učitelky si myslím, že tam nemají problém s rodiči. Jako jo, občas si stěžují na něco. Teď si vzpomínám, jak jednou rodič poslal na školku hygienu, zdálo se mu, že tam něco smrdí. Tak přišli, zkontrolovali to a zjistili, že je to v pořádku a když mu pak podali zprávu o tom, že je všechno v pořádku tak rodič znovu podal stížnost. Tak došli znovu a čuchali i k oblečení dětí a na zemi. Nakonec na nic nepřišli a ten chlap už to potom stáhl. Jediné co jim třeba vadí a to i mě, že rodiče si pozdě vyzvedávají děti. Přijdou 17:10, že nestíhali, jako jednou se to stane ale vícekrát je to děs, protože ještě třeba půl hodiny převlékají dítě. Měli by brát ohled na učitelky, taky mají svůj život a starosti.“

8. Z pohledu učitelky, vidíte nějaká pozitiva či negativa při utváření těchto vztahů? (více úsilí, čas)

„Tak pozitivem je asi to, že pokud si ten vztah snažím vybudovat, pomůžu tím i dítěti. Pokud totiž dítě doma uvidí, že maminka nebo tatínek učitelku nesnáší, tak co by to děcko mělo taky poslouchat. Takže je to určitě fajn, když se povede s každým vycházet. No, ale s některýma je to fakt složité. Trvá to dlouho, musím se někdy fakt snažit, abych některým

neřekla něco nevhodného. Někdy už mě to třeba ani nebaví se nějak přetvařovat a snažit se, když u některých je vidět, že absolutně na školku kašlou a o nějaký vztah ani nestojí. Třeba odpoledne je na také věci více času a hlavně děláme to pro děti, takže mně to nevadí, když s některými musím hodně mluvit.“

9. Máte pocit, že vyšší vzdělání rodičů je výhodou nebo naopak to skrývá nějaké nevýhody? (vysoká škola, střední škola, základní škola)

„Je to jedno, to záleží na osobnosti toho rodiče. Rodič se základní školou je mnohdy inteligentnější než s vysokou. Nezáleží na škole, ale spíš o tom, jak je rodina zabezpečena finančně.“

10. Máte na mysli, něco konkrétního?

„Co vnímám já, tak rodiče s průměrným vzděláním (střední škola) jsou lepší, jak ti bohatí, myslím si, že někteří tam přijdou a odevzdají dítě. Oni si myslí, že jejich dítě je nejlepší a nejchytřejší. Mám jednu takovou zkušenost se třemi rodiči, jsou fakt bohatí a dávají to dost najevo. Mluví se mnou povýšeně a chovají se tak, mají školy a peníze a nezajímá je, že já ji mám taky. Neberou na nic ohled a opravdu se s nikým nebaví, berou nás učitelky jako já ani nevím co, prostě nic. Hlídáme jejich dítě a tím to hasne.“

11. Vyskytují se při komunikaci s rodiči nějaké problémy? Je pro Vás náročné komunikovat s rodiči? (typy rodičů)

„Když je vše v pořádku, tak dobré, ale když mám řešit něco nepříjemného, tak je to špatné a hůř se to říká. Jsou tu rodiče, kteří na nějakou komunikaci kašlou a nemají zájem. Pětkrát něco napíšu a nezajímá je to, třeba náhradní oblečení, aby si na to dávali pozor, když chodíme s dětmi ven. Rodiče na to zapominají. Pořád jim rozesíláme maily s informacemi, nebo píšeme něco na dveře, aby věděli, a stejně někteří zapomenou. Jako já některé chápu, že jsou vytížení, ale mnohdy tady tito mají vše v pořádku a ti, co jsou doma tak na to zapomenou.“

12. Ovlivňuje aktivní zapojování rodičů do fungování mateřské školy vaše vztahy? Jakým způsobem?

„Určitě, když nebudou mít rádi učitelku, která tam je na nějaké akci, nebo jako pokud s ní nebudou chtít vycházet tak se nebudou chtít zapojovat, když jim někdo vadí, tak se nebudou zapojovat. Nebo méně než by mohli. Snaží se vyjít vstříc, když je o to učitel požádá, ale jinak ne. Když se rodiče zapojují, tak to určitě má pozitivum v tom, že na ně jinak na-

hlížíme a řekneme si, jo to jsou ti, co nám tehda pomohli. Aspoň člověk vidí tu snahu. Třeba jede tatínek, nám přivezl z lesa vánoční stromeček, jiný zase domluvil výlet.“

13. Setkali jste se někdy ve své praxi s pocitem, že tuto práci nechcete vykonávat kvůli špatným vztahům s rodiči? Popište situaci.

„Ne to ne, vždycky jsou nějakí rodiče, kteří mi moc do oka nepadnou, ale není to důvod proč se rozhodovat, jestli to dělat nebo ne. Myslím si, že si na to člověk zvykne a naučí se s nimi pracovat. Nikdy nebudou všichni takoví jako bych chtěla já. Vždy je lepší, když s nimi mám dobrý vztah, ale někteří to odmítají. Občas je potřeba být splachovací a nebrat to vážně.“

PŘÍLOHA P II: ROZHOVOR Č. 8

Tento rozhovor byl natočen a následně přepsán s učitelkou P – 8 (učitelka s praxí).

1. Jak podle Vás funguje spolupráce s rodiči ve vaší mateřské škole?

„No, u nás spolupráce s rodiči funguje tak, jak si ji paní učitelka zavede. Prostě pokud mají rodiče zájem zapojovat se do dění ve třídě a paní učitelka se toho chytí, tak spolupráce bude fungovat na jedničku. Důležitá je především také forma komunikace s rodiči. Pokud paní učitelka ví jak k rodičům přistupovat, že je nesmí zahlcovat negativními věcmi o dítěti, ale naopak se snaží vyzvedávat kladné vlastnosti dítěte, ale ne na úkor jeho dalšího rozvoje, tak rodiče budou mít pocit, že se jim snaží pomoci a ne že jim předhazuje, že špatně dítě vychovávají. Vždycky by se mělo začít těmi klady a pak přejít k problémům. Pokud však rodiče mateřskou školu vnímají jako místo, kde jim hlídáme děti, tak je to se spoluprací proto dost těžké.

Z vlastních zkušeností vím, že správný přístup a hlavně komunikace je základem úspěchu pro spolupráci s rodiči. Rodiče potřebují vidět, že vám opravdu záleží na tom, aby se jejich dítě někam posouvalo a zdokonalovalo se, pokud to vidí, tak nemají problém vám poté s něčím vypomoci (třeba přivrtání nástěnek, drobné opravy), zapojit se aktivně do dění v MŠ (tvořeníčka), anebo se snažit napravit nějaká selhání třeba ve výchově (mít trpělivost a nechat pětileté dítě se samo oblékat, i když mu to trvá). Je také důležité pozorně poslouchat, co nám chtějí rodiče říct a zabývat se i jejich poznatky o dítěti (např. když maminka přijde s tím, že se dítěti nechce do školky protože... nebo naopak dítě nechce ze školky domů ... , u dítěte pozorují ty a ty změny v chování atd). Rodiče nám tyto informace sdělovat nemusí a my pak marně pátráme, proč se dítě najednou chová odlišně. I proto je důležitá spolupráce s rodinou. Připomíná mi to třeba zdravotní stav dětí. Pokud nevíme, že je dítě alergické, nebo že má jiné problémy, tak to je potom těžké. Můžeme úplně zbytečně udělat chybu.“

2. Můžete mi popsat, co si představujete pod pojmem úzkých vztah s rodiči?

„No...Pod pojmem úzký vztah s rodiči si představuji hlavně důvěru. Jde o to, aby se ani rodič ani učitel nebál druhé straně otevřeně říct jak kladné tak i záporné věci. Pořád by tam, ale měl být alespoň malý odstup, protože nikdy není úplně dobré, když si z rodičů uděláme kamarády, protože by mohli totiž pak nabýt milný dojem, že jejich dítě bude mít určitá privilegia. To určitě nikdo z nás nechceme, takže nějaký odstup by tam být měl

a pokud máme miminku velmi dobrou kamarádku, tak ji hned říct, že až se třeba vyskytne problém, tak prostě bude jednat tak jako s jinými rodičema.“

3. Jaký máte vztah s rodiči dětí mateřské školy?

„Troufám si říct, že mám dobrý vztah s rodiči dětí, které učím. Podařilo se mi asi dospět ke vzájemné důvěře. Bohužel mám i takové rodiče, kteří se neradi zapojují do dění ve třídě a do dalšího rozvoje dítěte a s těmi je pak ta spolupráce těžší. Mám třeba ale také velice ambiciózní rodiče, kteří si většinu času myslí, že by moji práci zvládli lépe než já a rádi dělají trošku rozmíšky, s těmito rodiči se musí jednat tzv. jak v rukavičkách, ale i s těmito rodiči se dá vyjít. Člověk musí vědět jak na to. Když jsem začínala, tak mi trvalo, než jsem rodiče poznala a věděla, jak se k nim chovat. Člověk si musí vytvořit půdu pod nohama a pak je to hned lepší komunikovat a vytvářet si vztah. V této chvíli nemám s nikým nějaký velký problém.“

4. Je pro Vás důležité vytvářet si užší vztahy s rodiči?

„Pro mě jako osobně není důležité vytvořit si úzký vztah s rodiči, ale jak to říct, spíš je nejlépe poznat oba, promluvit si s nimi, abych věděla, jak reagují, jak se chovají atd. Dobré je např. poslouchat nebo pozorovat jak se chovají k dítěti např. v šatně, jak reagují, když si obuje papuče naopak atd. Většina dětí je totiž věrnou kopií svých rodičů nejen vzhledem, ale hlavně i chováním a tak co občas nám připadá zvláštní, tak to u nich v rodině může být normální, proto je důležité poznat nejen dítě, ale taky jeho rodiče.“

5. Jakým způsobem si tyto vztahy utváříte?

„Popřemyslím, to je takové těžké říct. Snažím se být přátelská, komunikativní a k dispozici. Když rodič třeba vznesne nějakou žádost nebo postřeh, tak ho nezametu tzv. pod koberec, ale snažím se jím zabývat nebo se mu snažím vyhovět, pokud je to možné. Průběžně je poté informuji o situaci, řešíme to spolu, zda došlo ke zlepšení nebo jak jsme ten daný problém vyřešily. Rodiče vidí zájem a snahu s nimi spolupracovat a snaží se mi poskytnout v podstatě stejnou snahu ze své strany. Takže když se snaží jeden, většinou to nakopne i toho druhého. Většinou. Někdy tomu tak vůbec není, ale to je rodič od rodiče. Někdy si tak i říkám, jestli něco nedělám špatně, ale učitelka si nesmí všechno moc brát.“

6. Z pohledu učitelky, vidíte nějaká pozitiva či negativa při utváření těchto vztahů? (více úsilí, čas)

„Z mého pohledu se o žádné větší úsilí nejedná a ani nijak časově náročné to není, vytvořit si s rodiči vztah. Občas se však, ale vaše dobré úmysly obrátí proti vám, ale s tím se musí počítat. Těžké je se například prosadit, když jste nová, mladá a rodiče na vás nejprve koukají jako na někoho, kdo nic neví a kdo se nejprve musí osvědčit, aby ho brali vážně. Když se vám však povede osvědčit a dokázat jim, že opravdu se jejich dětem snažíte pomoci, tak pak už to jde v podstatě samo. Nesmíte se ale nechat odradit některými neúspěchy. Kdysi mě taky jeden rodič moc nebral vážně, ale pak zjistil, že se o jeho dítě zajímám, tak byl potom také vstřícnější. Vždy se najde minimálně jeden rodič, který si nebude chtít připustit, že nemá doma dokonalé dítě.“

7. Máte pocit, že vyšší vzdělání rodičů je výhodou nebo naopak to skrývá nějaké nevýhody?

„Řekla bych jak kdy. Opravdu jsem se setkala s rodiči, kteří oba měli vystudovanou vysokou školu a jsou to skvělí lidé, snažili se pomáhat a byla s nimi úžasná spolupráce. Také jsem se setkala s obdobným případem (rodiče vysokoškoláci), ale tady již dítě bylo sociálně slabší a ani jeden z rodičů si to nechtěl přiznat, odmítali jakákoliv vyšetření a tvrdili nám, že je dítě naprosto v pořádku. Tady jakákoliv snaha z naší strany se setkávala se silnou bariérou ze strany rodičů. Takže podle mého názoru o titulu to není, jedná se hlavně o lidi. Záleží na člověku jaký je a jak se projevuje.“

8. Vyskytují se při komunikaci s rodiči nějaké problémy? Je pro Vás náročné komunikovat s rodiči, zvláště když jste mluvila o tom, že záleží na typu rodiče?

„S většinou rodičů není komunikace náročná, pokud mají rodiče zájem, jde to vlastně samo. Horší komunikace je s rodiči, kteří moc zájem posouvat dítě dál nemají, tam ta komunikace většinou ulpívá na stejném bodě třeba celý rok a je to těžší, ale dá se to zvládnout. Nejsložitější komunikace je s ambiciózními rodiči, kteří trpí tzv. opičí láskou ke svému dítěti (dítě má bohaté znalosti, logické myšlení má většinou na vysoké úrovni, nad některými jeho zájmy se pozastavím i já, ale po sociální stránce je dítě doslova neschopné, hygienické návyky pokulhávají, nesamostatné, potíže s oblékáním, s jídlom atd.) a teď je

těžké to tomu rodiči vysvětlit, protože on vidí jen to své dokonalé, chytré dítě a úplně zapomíná na to, že ho ještě v šesti letech obouvá a obléká.“

9. Ovlivňuje nějak zapojování rodičů vaše vztahy? Jakým způsobem?

„No jako neřekla bych, že nějak moc ovlivňuje naše vztahy, ale je potřeba také rodičům stanovit nějaké meze, kam můžou zajít a kam už ne. Jinak by nám někteří rodiče rádi diktovali, co smíme a co ne, a to nesmíme připustit. Rodiče musí vědět, že jsme ochotni jim vyjít vstříc, ale vše má své meze. Učitel jsem já a přes to prostě nejede vlak. Ráda jim poskytnu možnost zapojit se do fungování třídy, ale má to své meze. Jako je jasné, že pokud se rodič snaží, tak ať chci nebo ne, beru ho hned lépe, než ty, kteří na to vyloženě kašlou.“

10. Setkali jste se někdy ve své praxi s pocitem, že tuto práci nechcete vykonávat kvůli špatným vztahům s rodiči? Popište situaci.

„Zatím ještě u mě přetrvává počáteční optimismus, takže jsem se zatím do žádné takové situace nedostala. Každé neshody se zatím dali vyřešit, takže zatím v pohodě. Baví mě to, i když je rodič velice důležitý, tak pořád jde o děti.“

11. Je něco, o co byste se semnou ještě ráda podělila? Vzpomínky, názory či otázky.

„Právě mě nic nenapadá, asi je to všechno, myslím si, že jsem řekla všechno, co jsem chtěla. Možná jen na závěr, že i když jsem začínala, tak jsem se bála komunikace s rodiči, ale ono si to vždycky nějak sedne.“